

וּקְיָמוּהִי וְדִינֹהִי. וְתִיחִי וְתִסְגִּי, וַיִּבְרַכְנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּאַרְעָא דִּי אַתָּה עָלַל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^י וְאַם־יִפְנָה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחָתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם־יִפְנָה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחָתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם יִפְנִי לָבֶךָ וְלֹא תִקְבֹּל, וְתִטְעִי, וְתִסְגֹּד לְטַעֲוֹת עַמְמִיָּא, וְתִפְלַחְנוּן: ^{יב} הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבְדֶּ תְּאֲבֹדוֹן ^{מלרע} לֹא־תֹאֲרִיכְן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבְדֶּ תְּאֲבֹדוֹן ^{מלרע} לֹא־תֹאֲרִיכְן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: חֲנִיתִי לָכֹן יוֹמָא דִּין, אֲרִי מִיבֵד תִּיבְדוֹן. לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא, דִּי אַתָּה עֹבֵר יַת יַרְדֵּנָא, לְמַעַל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^{יג} הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתְּהָ וְזִרְעֶךָ: הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתְּהָ וְזִרְעֶךָ: אִסְהִידִית בָּכוֹן יוֹמָא דִּין יַת שְׁמִיָּא וְיַת אַרְעָא. חַיִּי וּמּוֹתָא יִהְיִיתָ קְדָמָךְ, בִּרְכוּן וּלְוִטִין. וְתִתְרַעֵי בַּחַיִּי, בְּדִיל דְּתִיחִי אֶתְּ וּבְנֶיךָ: ^כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְמַרְחֵם יַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, לְקַבְּלָא לְמִימְרָה וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלָתָהּ. אֲרִי הוּא חַיִּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ, לְמַתֵּב עַל אַרְעָא, דִּי קִיִּים יְיָ לְאַבְתִּיךָ, לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, לְמַתְנָן לְהוֹן:

רש"י

וְרַעְתָּם חֲטִיִּים וְהִעַלְתָּה שְׁעוֹרֵיהֶם? וְהָאֵל שֶׁנֶּעֱשׂוּ לֹא לְשִׁכַּר וְלֹא לְהַפְסֵד, אִם זֹכִין אֵין מִקְבִּלִין שִׁכָּר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מִקְבִּלִין פְּרַעְנוֹת, לֹא שֶׁנֶּשְׂנוּ אֶת מִדְּתָם, אֲתָם שָׂאֵם זְכִיתָם, תִּקְבְּלוּ שִׁכָּר, וְאִם חֲטָאֲתָם, תִּקְבְּלוּ פְּרַעְנוֹת, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה! וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים, אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחָרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים, כְּאַדָּם הָאוֹמֵר לְבָנִי: 'בְּחַר לְךָ חֵלֶק יְהוָה בְּנַחֲלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיִּשָּׁה, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵת זֶה בְּרַר לְךָ', וְעַל זֶה נֶאֱמָר: 'ה' מִנֵּת חֵלֶק וְכוּסִי, אֶתְּהָ תוֹמִיד גּוֹרְלִי', הַנִּחַת יָדִי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב לֹמֵר: 'אֵת זֶה קַח לְךָ':

(יח) וְאַם־יִפְנָה לְבַבְךָ, הָרִי הָרַע: (יח) כִּי אֶבְדֶּ תְּאֲבֹדוֹן, הָרִי הַמָּוֶת: (יט) הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ, שֶׁהֵם קִיָּמִים לְעוֹלָם, וְכִאֲשֶׁר תִּקְרָה אֲתָכֶם הָרַע, יִהְיוּ עֲדִים שְׂאֵנִי הַתִּירִיתִי בָכֶם בְּכָל זֹאת. דָּבָר אַחֵר: "הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגו'", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: 'הִסְתַּכְּלוּ בְּשָׁמַיִם שֶׁבְּרָאִתִּי לְשִׁמּוֹשׁ אֲתָכֶם, שְׂמָא שְׁנוּ אֶת מִדְּתָם, שְׂמָא לֹא עָלָה גִלְגָּל כְּמָה מִן הַמִּזְרָח וְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם, כַּעֲנָן שְׂנָאֵמַר: "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בְּאָרֶץ שֶׁבְּרָאִתִּי לְשִׁמּוֹשׁ אֲתָכֶם, שְׂמָא שְׁנוֹתָה מִדְּתָה, שְׂמָא וְרַעְתָּם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָה, אוֹ שְׂמָא

הפטר נצבים

בישעיה פרק סא

וְשׁוּשׁ אִישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִי הִלְבִּישֵׁנִי בְּגָדֵי־יֹשֶׁעַ מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כַּחַתָּן
יִכְתֹּן פֶּאֶר וּכְפֹלֶה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ: ^ו כִּי כְּאַרְץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְנֶגַה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן | אֲדַנִּי
יְהוָה יַצְמִיחַ צְדָקָה וְתִהְיֶה־נֶּגֶד כָּל הַגּוֹיִם: סב * לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחַשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם
לֹא אֲשַׁקּוּט עַד־יֵצֵא כְנֶגַה צְדָקָה וַיִּשְׁוַעְתָּהּ כָּל־פִּיד יַבְעֵר: ^ד וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָה וְכָל־מַלְאָכִים
כְּבוֹדָהּ וְקָרָא לָהּ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ^ג וְהָיִית עֹמֶרֶת תִּפְאָרֶת בֵּיד־יְהוָה ^כ
וּצְנוּף קָרִי) וְצִנְיָף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהִיךָ: ^ד לֹא־יֵאמָר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֶךָ לֹא־יֵאמָר עוֹד
שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֶךָ בְּעוֹלָה כִּי־חֲפֶז יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֶךָ
תִּבְעַל: ^ה כִּי־יִבְעַל בַּחֹר בְּתוֹלָה יִבְעֹלֹךְ בְּנִיךָ וּמִשׁוּשׁ חַתָּן עַל־כֹּלָה יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ
אֱלֹהֶיךָ: ^ו עַל־חֻמְתֶּיךָ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שְׁמוֹרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־חִלְלָה תִמְיד לֹא יִחְשׂוּ
הַמִּזְבִּירִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לָכֵם: ^ז וְאַל־תִּתְּנוּ דְּמִי לוֹ עַד־יִכּוֹנֵן וְעַד־יֵשִׁים אֶת־יְרוּשָׁלַם
תִּהְיֶה בְּאַרְצִי: ^ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֲזוֹ אִם־אֶתֶּן אֶת־דִּגְלוֹךְ עוֹד מֵאֲכָל לְאֲבִיךָ
וְאִם־יִשְׁתּוּ בְּנֵי־נֹכַח תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ: ^ט כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה
וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתּוּהוּ בַּחֲצֹרוֹת קֹדְשֵׁי: ^י עֲבְרוּ עֲבְרוּ בַשְּׁעָרִים פָּנוּ דֶּרֶךְ הָעָם סְלוּ סְלוּ הַמִּסְלָה
סְקְלוּ מֵאֲבֵן הָרִימוּ גַם עַל־הַעַמִּים: ^{יא} הִנֵּה יְהוָה הַשְׁמִיעַ אֶל־קִצֵּה הָאָרֶץ אָמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן
הִנֵּה יִשְׁעֶךָ בָּא הִנֵּה שָׁכְרוּ אֹתוֹ וּפָעֲלָתוֹ לִפְנֵינוּ: ^{יב} וְקִרְאוּ לָהֶם עִם־חֲקֹדֶשׁ גְּאוּלִּי יְהוָה
וְלָךְ יִקְרָא דְרוֹשָׁה עִיר לֹא נִעְזְבָה: סג מִיָּדָה | בָּא מֵאֲדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבְּצֹרָה זֶה
הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ צִיעָה בְּרַב כַּחַו אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ^{יג} מְדוּעַ אָדָם לְלִבּוֹשָׁךְ
וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֶךְ בְּגָת: ^{יד} פּוֹרָה | דִּרְכָתִי לִבְדִּי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֹתִי וְאֲדַרְכֶם בְּאִפִּי וְאַרְמָסִם
בְּחֻמְתִּי וְזוֹ נִצָּחֶם עַל־ בְּגָדִי וְכָל־מַלְבוּשֵׁי אֲנִי־לָתִי: ^{יז} כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלִּי
בָּאָה: ^{יח} וְאַבִּיט וְאֵין עוֹזֵר וְאַשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וְתוֹשֶׁעַ לִי זֹרְעִי וְחֻמְתִּי הִיא
סִמְכָתִנִּי: ^{יט} וְאַבּוֹס עִמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכָּרִם בְּחֻמְתִּי וְאוֹרִיד לְאָרֶץ נִצָּחֶם: ^כ חֲסִדֵּי יְהוָה | אֲזִכִּיר
תִּהְיֶה יְהוָה כְּעַל כָּל אֲשֶׁר־גִּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גִּמְלָם בְּרַחֲמָיו
וּכְרַב חֲסִדָּיו: ^{כא} וַיֹּאמֶר אֶדְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ^{כב} בְּכָל־
צָרָתָם | ^{כג} לֹא צָר וּמִלֵּאָד פָּנָיו הוֹשִׁיעַם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֻמְלָתוֹ הוּא גְּאֻלָּם וַיִּנְטָלָם
וַיִּנְשָׂאֵם כְּלִימֵי עוֹלָם:

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וַיֵּלֶךְ
 מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וְאֵזַל מֹשֶׁה, וּמִלִּיל, ית פתגמא האלין
 עם כל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם
 לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא וַיְהוּה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 הַזֶּה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
 וּלְבֹא וַיְהוּה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: וְאָמַר לְהוֹן, בַּר מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִין אָנָּה
 יוֹמָא דִּין, לִית אָנָּה יְכִיל עוֹד לְמַפֵּק וּלְמַעַל. וַיֵּי אָמַר לִי, לֹא תַעֲבֹר ית יַרְדֵּנָא הַדִּין: ג וַיְהוּה אֱלֹהֵיךָ
 הוּא | עָבַר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמָיִד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם
 יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוּה: יְהוּה אֱלֹהֵיךָ הוּא | עָבַר
 לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמָיִד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר לְפָנֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוּה: יי אֱלֹהֶיךָ מִימְרָה (ס"א: הוּא) עָבַר קְדָמָךְ, הוּא יִשְׁעֵי ית עֲמֻמִּיא האלין מְקַדְמָךְ,
 וּתִירְתַּנּוּן. יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עָבַר קְדָמָךְ, כִּמָּא דִּי מִלִּיל יי: שְׁנֵי ד וְעָשָׂה יְהוּה לָהֶם כַּאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:
 וְעָשָׂה יְהוּה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
 אֹתָם: וַיַּעֲבֹד יי לְהוֹן, כִּמָּא דִּי עָבַד, לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי אֲמֹרָא וּלְאַרְעֵהוֹן. דִּי שִׁיעֵי יְתַהוֹן: ה וַיִּנְתְּנָם
 יְהוּה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: וַיִּנְתְּנָם
 יְהוּה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: וַיִּמְסְרֵנּוּ יי קְדָמִיכוֹן.
 וַתַּעֲבְדֵן לְהוֹן, כְּכָל־תַּפְקִדָּתָא, דִּי פְקִדִית יִתְכוֹן: ו חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירָאוֹ וְאֶל־תַּעֲרָצוֹ
 מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוּה אֱלֹהֵיךָ הוּא הִהֲלִיךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ:
 חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירָאוֹ וְאֶל־תַּעֲרָצוֹ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוּה אֱלֹהֵיךָ הוּא הִהֲלִיךְ עִמָּךְ
 לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ, לֹא תִדְחִלוּן וְלֹא תִתְּבָרֵן מִקְדָּמֵיהוֹן. אַרִי יי אֱלֹהֶיךָ, מִימְרָה

רש"י

לח"ה. אֵלָּא מַהוּ "לֹא אוּכַל"? אִינִי רִשְׁאִי, שְׁנִשְׁלָה מִמֶּנִּי הַרְשׁוּת
 וַתִּתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. דְּבָר אַחֵר: "לָצֵאת וּלְבֹא", בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִלְּמֹד
 שְׁנִסְתַּתְּמוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרֹת וּמִעֲיֻנֹת הַחֻקִּים: (ו) לֹא יִרְפֶּךָ, לֹא יִתֵּן
 לְךָ רִפְיוֹן, לְהִיּוֹת נֶעֱזֹב מִמֶּנּוּ:

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגו': (ב) אָנֹכִי הַיּוֹם, הַיּוֹם מִלֵּאז יְמֵי וּשְׁנוֹתֵי, בְּיוֹם
 זֶה גּוֹלְדֵתִי, בְּיוֹם זֶה אָמוּת. וְה' אָמַר אֵלַי, וְהוּ פִּרֹּשׁ "לֹא אוּכַל
 עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא", לִפִּי שֶׁה' אָמַר אֵלַי. לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
 וּלְבֹא, כָּל שֶׁשֶּׁשׁ כַּחוֹ? תִּלְמוּד לֹא־אֵלָּא כִּהְיָה עֵינִי וְלֹא נָס

מִדְּבַר קְדָמָה, לֹא יִשְׁבְּקֶנָּה וְלֹא יִרְטֹשֶׁנָּה (ס"א: יְרַחֲקֶנָּה): שְׁלִישִׁי (חֲמִישִׁי כִּשְׁהֵן מַחוּבְרוֹת) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזֹק וְאַמִּץ כִּי אַתָּה תָּבֹוא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאבְתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילֵנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזֹק וְאַמִּץ כִּי אַתָּה תָּבֹוא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאבְתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילֵנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ, וַיֹּאמֶר לֵה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל, תִּקַּף וְאַלִּים, אֲרִי אֶת תַּעֲוִל עִם עַמָּא הַדִּין, לֹא־רָעָא דִּי קַיִים יִי לֹא־בְהִתְהוֹן לְמַתָּן לְהוֹן. וְאַתָּה תִּסְכְּנָה יְתֵהוֹן: ה וַיְהִי הַיּוֹם הַהוּא הִהְלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיְהִי הַיּוֹם הַהוּא הִהְלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּי הוּא דְמִדְּבַר קְדָמָה, מִימְרָה יְהִי בְּסַעֲדָךְ, לֹא יִשְׁבְּקֶנָּה וְלֹא יִרְחֲקֶנָּה. לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְּבֹר: ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יְת אורִיתָא הָדָא, וַיְהִיבָה, לְכַהֲנֵי בְנֵי לֵוִי, דְּנִטְלִין, יְת אֲרוֹן קְנִמָא דִּי. וְלְכָל־סְבִי יִשְׂרָאֵל: רביעי וַיִּצֹּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת: וַיִּצֹּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת: וַיִּפְקִיד מֹשֶׁה יְתֵהוֹן לְמִימָר, מִסּוּף שִׁבְעַ שָׁנִין, בְּזִמָּן שְׁתָּא דְשְׁמִטָּתָא, בְּחַגָּא דְמִטְלִיא: יא בָּבֹוא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם: בָּבֹוא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

רש"י

כלה נתנה לבני שבט: (י) מקץ שבע שנים, בשנה ראשונה של שמיטה, שהיא השנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת השמיטה"? שעדן שביעית נהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית: (יא) תקרא את התורה הזאת, המלך היה קורא מתחלת: "אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה, על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה:

(ו) כי אתה תבוא את העם הזה, 'ארי את תעול עם עמא הדין, משה אמר ליהושע: 'זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע: "כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם", תביא, על כרחם, הכל תלוי בך, טל מקל וחר על קדקדן, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור: (ט) ויכתב משה וגו', ויתנה, כשנגמרה

במקום אשר יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: במית
כל־ישראל, לאתחזקה קדם יי אלהיך, באתרא די יתרעי. תקרי ית אורייתא הדא, קדם כל־ישראל ותשמענון:
וּבְנִי־הֵם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְשָׁמְעוּ וְלָמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַשְּׁמָרוּ לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: הַקֹּהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן
יִשְׁמְעוּ וְלַמַּעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַשְּׁמָרוּ לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כְּנוֹשׁ ית עמא, גבריא ונשיא וטפלא, וגירוף די בקרויף. בדיל
דישמענון ובדיל דיילפון, וידחלון מקדם יי אלהכון, וישרון למעבד, ית כל־פתגמי אורייתא הדא:
וּבְנִי־הֵם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְשָׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וּבְנִי־הֵם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְשָׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ובניהון די לא ידעו, ושמענון ונילפון, למדחל קדם יי אלהכון. כל־ימיא,
די אתון קימין על ארעא, די אתון עברין ית ירדנא לתמן, למירתה: חמישי (ששי כשהן מחוברות)
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוֹת קָרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
וַהֲתִיצְבוּ בָּאֵהָל מוֹעֵד וְאַצִּוֵּנוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בָּאֵהָל
מוֹעֵד: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוֹת קָרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַהֲתִיצְבוּ
בָּאֵהָל מוֹעֵד וְאַצִּוֵּנוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בָּאֵהָל מוֹעֵד: ואמר יי למשה, הא
קריבו יומיך לממת. קרי ית יהושע, ואתעתדו במשכן זמנא ואפקדנה. ואזל משה ויהושע, ואתעתדו
במשכן זמנא: וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֵהָל בַּעֲמוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח
הָאֵהָל: וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֵהָל בַּעֲמוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֵהָל: ואתגלי
יי במשכנא בעמודא דעננא. וקם, עמודא דעננא על תרע משכנא: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
הִנֵּה שָׁכַב עִם־אַבְתָּיִךְ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נְכַר־הָאָרֶץ

רע"י

(יב) האנשים, ללמד. והנשים, לשמע ודַהֲפָה, למה באו? לתת שכר למביאי־הם: (יד) ואֲצִוָּנוּ, ואֲזַרְזֵנוּ: (טז) נְכַרְהֶאֱרִיךְ, גִּיּוֹי הארץ:

אֲשֶׁר הוּא בָּא-שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבֵנִי וְהִפֵּל אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי
אִתּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם-אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וַיִּזְנֶה אֶחָרִי
אֱלֹהֵי נֹכַר-הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא-שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבֵנִי וְהִפֵּל אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי
אִתּוֹ: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה, הֲאֵת שָׁכַב עִם אֲבֹתֶיךָ. וַיָּקִימוּ עִמָּא הַדִּין, וַיִּטְעִי בְּתַר טַעֲוֹת עַמְּמִי אֲרָעָא, דִּי
הוּא עָלִיל לְתַמָּן בִּינִיחוּן, וַיִּשְׁבְּקוּן דַּחְלִתִי, וַיִּשְׁנֹון יַת קִנְמִי, דִּי גִזְרִית עִמָּהוּן: י' וַחֲרָה אַפִּי בּוֹ
בְּיוֹם-הַהוּא וַעֲזָבֹתַי וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאכֹל וּמִצָּאָהוּ
רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וַאֲמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי-אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי
מִצָּאוֹנִי הֲרָעוֹת הָאֵלֶּה: וַחֲרָה אַפִּי בּוֹ בְּיוֹם-הַהוּא וַעֲזָבֹתַי וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי
מֵהֶם וְהָיָה לֹאכֹל וּמִצָּאָהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וַאֲמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי-אֵין
אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הֲרָעוֹת הָאֵלֶּה: וַיִּתְּקוּף רַגְזִי בַּהוּן בַּעֲדָנָא הַהוּא, וַאֲרַחֲקִנּוּן, וַאֲסַלֵּק שְׂכִינְתִּי
מִמָּהוּן וַיְהוֹן לְמַבּוֹ, וַיַּעֲרֹץ יִתְהוּן בִּישָׁן סְגִיָּאן וְעָקֹן. וַיִּימַר בַּעֲדָנָא הַהוּא, הֲלֹא, מִדְּלִית שְׂכִינַת אֱלֹהֵי בִינִי,
עֲרֻעֹנִי בִישָׁתָא הָאֵלִין: י"ח וַאֲנֹכִי הִסְתַּר אִסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם הַהוּא עַל כִּלְ-הֲרַעָה
אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וַאֲנֹכִי הִסְתַּר אִסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם
הַהוּא עַל כִּלְ-הֲרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וַאֲנֹא, סִלְקָא אִסְלִיק שְׂכִינְתִּי
מִמָּהוּן בַּעֲדָנָא הַהוּא, עַל כִּלְ-בִּשְׁתָּא דִּי עָבְדוּ. אַרִי אֲתַפְּנִיאוּ, בְּתַר טַעֲוֹת עַמְּמִי: י"ט וַעֲתָה כְּתָבוּ
לָכֶם אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם
לְמַעַן תִּהְיֶה-לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבָנִי יִשְׂרָאֵל: וַעֲתָה כְּתָבוּ לָכֶם
אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה-לִּי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לְעֵד בְּבָנִי יִשְׂרָאֵל: וְכַעַן, כְּתוּבוּ לְכוּן יַת תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא, וְאַלְפָּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּיָה בְּפִמָּהוּן.
בְּדִיל דְּתֵהִי קֳדָמִי, תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא, לְסִהִיד בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁשִׁי (שְׁבִיעִי כְּשֶׁהֵן מַחוּבְרוֹת)
כִּי-אֲבִיאֲנֹו אֶל-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וְזִכְתָּ חֶלֶב וְדִבְשׁ
וְאָכַל וְשָׁבַע וְדִשָּׁן וּפָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וַנִּיאָצוּנִי וְהִפֵּר

רש"י

(י) וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי, כְּמוֹ שְׁאִינוּ רֹאֶה בְּצִרְתָּם: (יט) אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת, "הָאֲדָמָה הַשְּׂמִימָה", עַד "וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ": (כ) וַנִּיאָצוּנִי, וְהִכְעִיסוּנִי,
וְכֵן כָּל נֶאֱמָר לְשׁוֹן כַּעַס:

אֶת־בְּרִיתִי: כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לֵאבְתָיו זִכַּת חֶלֶב וּדְבַשׁ
וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֶׁן וּפְנֵה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבְדּוֹם וְנֶאֱצוֹנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי:
אֲרִי אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לֵאבְהִתְהוֹן, עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ, וְיִיכְלוּן וְיִשְׁבְּעוּן וְיִתְפַּנְקוּן. וְיִתְפַּנּוּן, בְּתֵר
טַעוֹת עֲמֻמִּיָּא וְיִפְלַחְנוּן, וְיִרְגְּזוּן קִדְמִי, וְיִשְׁנֹון יֵת קִימִי: כֹּא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵיו לְעֹד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָתָהּ
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵיו לְעֹד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא
עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וַיְהִי, אֲרִי יַעֲרֶעַן יֵתָה בִישָׁן סִגְיָאן
וְעָקוֹן, וְתִתְב, תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קִדְמוֹהִי לְסִהִיד, אֲרִי לֹא תִתְנַשִּׁי מִפֶּסַם בְּנוֹהִי. אֲרִי גִלִּי קִדְמִי יַצְרֵהוּן, דִּי אֲנוּן
עֲבָדִין יוֹמָא דִּין, עַד לֹא אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית: כֹּא וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלְמְדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלְמְדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יֵת תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא, וְאַלְפָה לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל: כֹּא וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן וַיֹּאמֶר חֲזֹק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תָּבִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ:
וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן וַיֹּאמֶר חֲזֹק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ: וּפְקִיד יֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נּוֹן, וְאָמַר תִּקַּף וְאֵלִים, אֲרִי אַתָּה,
תַּעֲלֵל יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לַהוֹן. וּמִימֵרִי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: כֹּא וַיְהִי | כְּכֹלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַיְהִי | כְּכֹלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וְהָיָה כִּד שְׂצִי מֹשֶׁה, לְמַכְתֵּב, יֵת פִּתְגָמִי
אוֹרִיתָא הָדָא עַל סֵפֶרָא, עַד דְּשְׁלִימוֹ: שְׁבִיעִי כֹא וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אָרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וּפְקִיד

רש"י

(כא) וְעִנְיָתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵיו לְעֹד, שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ, הָרִי זֶה הַבְּטָחָה
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִדָּעָם לְגִמְרִי: (כג) וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן, מוֹסֵב לְמַעַלָּה כְּלָפִי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם:"

משה ית לואי, נטלי ארון קימא די, למימר: כו לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בֶּךָ לְעֵד: לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בֶּךָ לְעֵד: סבו, ית ספרא דאורייתא הדין, ותשוון יתה, מסטר ארון קימא די אלהכון. ויהי תמן בך לסהיד: כז כִּי אֲנֹכִי יֹדַעְתִּי אֶת־מֶרְיָךְ וְאֶת־עֲרֻפְךָ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הָיִתָּם עִם־יְהוָה וְאָף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: כִּי אֲנֹכִי יֹדַעְתִּי אֶת־מֶרְיָךְ וְאֶת־עֲרֻפְךָ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הָיִתָּם עִם־יְהוָה וְאָף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: ארי אנא ידענא ית סרבנותך, וית קדלך קשיא. הא עד דאנא קים עמכון יומא דין, מסרבין הויתון קדם יי, ואף ארי בתר דאמות: מפטיר כח הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם וְאִדְבַּרְהָ בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם וְאִדְבַּרְהָ בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כנושו לותי, ית כל־סבי שבטיכון וסרכיכון. ואמלל קדמיהון, ית פתגמא האלין, ואסהיד בהון, ית שמאי וית ארעא: כט כִּי יֹדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרֶעַ בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: כִּי יֹדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרֶעַ בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: ארי ידענא, בתר דאמות ארי חבלא תחבלון, ותסטון מן ארחא, די פקדית יתכון. ותערע יתכון בישתא בסוף יומיא, ארי תעבדון ית דביש קדם יי, לארגזא קדמוהי בעובדי ידיכון: ל וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי

רש"י

כס וְקַח, כמו: "נכור", "שמור", "חלוק". מצד ארון ברית-ה', נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא: יש מהם אומרים: דף היה בולט מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש אומרים: 'מצד הלוחות היה מנח, בתוך הארון': (כח) הַקְהִילוּ אֵלַי, ולא תקעו אותו היום בחצצרות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר: "עשה לך", ולא השליט יהושע עליהם, ואף בחייו נגזזו קדם יום מותו (ספרים אחרים: ביום מותו), לקים מה שנאמר: "ואין שלטון ביום המות". ואעידה

בם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ, ואם תאמר: הרי כבר העיד למעלה: "העידתי בכם היום וגו'?" התם לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועכשיו בא לומר: "האזינו השמים וגו'": (כט) אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן, והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר: "ויעבדו ישראל את ה' כל ימי יהושע"? מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי, היה נראה למשה כאלו הוא חי:

כָּל־קֶהֱל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנוֹ כָּל־קֶהֱל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וּמִלִּיל מֹשֶׁה, קָדָם כָּל־קֶהֱלָא
דִּישְׂרָאֵל, ית פתגמי תשבחתא הדא. עד דשלימו:

הפסרת וילך

בהושע פרק יד

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין "שובה ישראל", וכשנצבים וילך מחוברין אז קורין פרשת האזינו בשבת שובה, ואז מפטירין לנצבים וילך "שוש אשיש", ובפרשת האזינו מפטירין "שובה ישראל"

ב שובה ישראל עד יהוה אלהיך כי כשלת בעונך: ג קחו עמכם דברים ושובו אליהוה אמרו אליו כל־תשא עון וקח־טוב ונשלמה פרים שפתינו: ד אשור לא יושיענו על־סוס לא נרפב ולא־נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר־בך ירחם יתום: ה ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי מננו: ו אהיה כטל לישראל יפרח פשושנה ויך שרשיו כלבנון: ז ילכו ונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון: ח ישבו ישבי בצל יתנו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיון לבנון: ט אפרים מה־לי עוד לעצבים אני ענתי ואשורנו אני כברוש רענ מני פריד נמצא: י מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי־ישרים דרכי יהוה וצדקים ילכו כם ופשעים יפשו כם: יא מיכא פרק יז מ־אל כמוך נשא עון ועבר על־פשע לשארית נחלתו לא־החזיק לעד אפו כי־חפץ חסד הוא: יב ישוב ירחמנו יכבש עונותינו ותשליך במצלות ים כל־חטאתם: יג תתן אמת לעקב חסד לאברהם אשר־נשבעת לאבותינו מימי קדם:

הפסרת וילך

כמנהג האשכנזים בישיעה פרק נה

א דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אליהוה וירחמהו ואל־אלהינו כי־ירבה לסלוח: ג כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ד כי־גבתו שמים מארץ בן גבתו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממוחשבותיכם: ה כי כאשר ירד הגשם והשילג מן־השמים ושמה לא ישוב כי אס־הוה את־הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: ו בן יהיה דברי אשר יצא מפי לא־ישוב אלי ריקם כי אם־עשה את־אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי: ז כי־בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל־עצי השדה ימחאו־כף: ח תחת הנעצוץ יעלה ברוש (כ' תחת קרי) ותחת הפרפר יעלה הדם והיה ליהוה לשם לאות עולם לא יפרת: ט בזה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי־קרובה

יִשְׁוּעֹתַי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה-זֹּאת וּבֶן-אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שְׁמֹר
שְׁבֹת מַחְלָלוֹ וְשְׁמֹר יָדוֹ מַעֲשֹׂת כָּל-רָע: ׀ וְאֶל-יֶאֱמַר בֶּן-הַנֶּכֶד הַנִּלְוָה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר
הַבְדֵּל יַבְדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֶל-יֶאֱמַר הַפְּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ׀ כִּי-כֹה ׀ אָמַר יְהוָה
לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שַׁבָּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ׀ וְנִתְּתִי לָהֶם
בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן-לָוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ׀ וּבְנֵי
הַנֶּכֶד הַנִּלְוִים עַל-יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִיּוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל-שְׁמֹר
שְׁבֹת מַחְלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: ׀ וְהִבְיֹאוּתִים אֶל-הָר קִדְשִׁי וְשִׁמְחֻתִּים בְּבֵית תַּפְלָתִי
עוֹלָתֵיהֶם וּבַחֲתִיהֶם לְרָצוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: ׀ נָאֻם אֲדֹנִי
יְהוָה מִקְבֵּץ גִּדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו:

פרשת האזינו

לב אֲ הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־פִּי: הָאֲזִינוּ
הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־פִּי: אֲצִיתוֹ שְׁמִיָּא וְאֶמְלֵל, וְתִשְׁמַע אֶרְעָא מִימְרִי
פִּמִּי: ז יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִם עַל-יִדְשָׁא
וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשֹׁב: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִם עַל-יִ
דְשָׁא וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשֹׁב: יִכְסֵם כַּמָּטָר אֶלְפִנִי, יִתְקַבֵּל כַּטָּל מִימְרִי. כְּרוּחִי מִטָּרָא דְנִשְׁבִּין
עַל דְתָאָה, וְכַרְסִיסִי מִלְקוּשָׁא דִי עַל עֲשָׂבָא: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל
לֵאלֹהֵינוּ: כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לֵאלֹהֵינוּ: אֲרִי בְשִׁמָּא דִּי אָנָּא מַצְלִי,
הָבוּ רְבוּתָא קָדָם אֱלֹהֵנָא: ד הַצּוֹר תָּמִים פָּעִלוּ כִּי כָל-דִּרְכּוֹ מִשְׁפָּט

רש"י

שְׁמַחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לְבְרִיּוֹת (סְפָרִים אַחֲרִים: יֵשׁ
עֲצָבִים בּוֹ), כְּגוֹן הוֹלֵכֵי דְרָכִים וּמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מֵלֵא יִי. כַּשְׁעִירִם,
לְשׁוֹן רוּחַ סַעֲרָה כַּתְּרָגוֹמוֹ: 'כְּרוּחִי מִטָּרָא', מֵה הַרוּחוֹת הַלְלוּ מַחְזִיקִין
אֶת הָעֲשָׂבִים וּמִגְדִּלִּים אוֹתָם, אֵף דְּבָרֵי תוֹרָה מְגַדִּלִּין אֶת לומְדֵיהֶן.
וְכַרְבִּיבִים, טַפִּי מִטָּר. וְנִקְרָא לִי עַל שֵׁם שְׁיֹרָה כַּחַץ נִקְרָא רִבִּיב
כְּמוֹ דְאָמַר: "רוֹבָה קִשְׁתִּי". דְשָׁא, אֲרַב־י"ץ (גְרַאזוֹוִיס), עֲטִפַת
הָאָרֶץ מִכֶּסֶה בִּירֶק. עֲשָׁב, קִלַח אֶחָד קְרוֹי עֲשָׁב, וְכָל מִין וּמִין
לְעֲצָמוֹ קְרוֹי עֲשָׁב: (ג) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
'כְּאֲשֶׁר', כְּמוֹ: "כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכֹּר שֵׁם ה', אֶתֶם
הָבוּ גִדְל לֵאלֹהֵינוּ וּבְרַכּוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוֹנִין: "כְּרוּחִי שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ", אַחֵר בְּרַכָּה שְׁבַמְקִדְשׁ: (ד) הַצּוֹר תָּמִים פָּעִלוּ, אֵף עַל
פִּי שֶׁהוּא חֹזֵק כְּשֶׁמִּבְיֵא פְרָעוֹת עַל עוֹבְדֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְשִׁטָּף הוּא
מִבְיֵא כִּי אִם בְּדִין, כִּי תָמִים פָּעִלוּ.

(א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, שְׁאֵנִי מִתְּרָה בְּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיֶה אִתָּם עֲדִים
בְּדָבָר שֶׁכָּךְ אֲמַרְתִּי לָהֶם שְׁאִתָּם תִּהְיֶה עֲדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ".
וְלִמָּה הַעִיד בְּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: 'אֲנִי בֶשֶׁר וָדָם, לִמְחַר
אֲנִי מֵת, אִם יֶאֱמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבְּלֵנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בָּא
וּמִכִּחֲשִׁים? לְפִיכָךְ הַעִיד בְּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ, עֲדִים שֶׁהֵם קִזְמִים
לְעוֹלָם, וְעוֹד, שְׁאֵם יִזְכּוּ, יְבוֹאוּ הָעֲדִים וְיִתְּנוּ שְׁכָרָם: הִגְפֵן תִּתֵּן
פְרִיָּה וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֶלֶם, וְאִם יִתְחַיְבוּ תִּהְיֶה
בְּהֶם יָד הָעֲדִים תַּחֲלָה: "וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה
לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ", וְאַחֵר קֵד: "וְאֶבְדַּתֶּם מִהֲרָה", עַל יְדֵי הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים: (ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי, זֶה הוּא הָעֲדוּת שֶׁתְּעִידוּ, שְׁאֵנִי
אוֹמֵר בְּפִנְיָכֶם, תוֹרָה שְׁנִיתִי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר
הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם, כְּאֲשֶׁר יַעֲרֹף הַשָּׁמַיִם טֶל וּמִטָּר. יַעֲרֹף,
לְשׁוֹן יִשְׂרָאֵל, וְכֵן "יַעֲרֹפוּ דְשֵׁן", "יַעֲרֹפוּ טֶל". תִּזְל כַּטָּל, שֶׁהַכֵּל

אֶל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֶל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: תְּקִיפָא דְשְׁלָמִין עוֹבְדוֹהִי, אַרִי כָל־אַרְחָתָהּ דִּינָא. אֱלֹהָא מְהִימְנָא דְמִן קְדָמוֹהִי עוֹלָא לֹא נָפֵק, מִן קְדָם דְּנִפְאִי וְקָשִׁיט הוּא: ה' שַׁחַת לוֹ לֹא בָנִיו מוֹמָם דְּדוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתֵּל: חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה, בָּנִיא דִּי פִלְחוֹ לְטַעוֹתָא. דְּרָא דְאַשְׁנִיאוּ עוֹבְדוֹהִי וְאַשְׁתַּנִּיאוּ: ו' הַלִּיָּהוּהַ תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חֲכָם הַלּוֹא־הוּא אָבִיךָ קִנְךָ הוּא עֲשֵׂךְ וַיִּכְנֶנְךָ: הַלִּיָּהוּהַ תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חֲכָם הַלּוֹא־הוּא אָבִיךָ קִנְךָ הוּא עֲשֵׂךְ וַיִּכְנֶנְךָ: הָא קָדָם יי אַתּוּן גְּמָלִין דָּא, עֲמָא דְקַבִּילוּ אוֹרִיתָא וְלֹא חֲכִימוּ. הָלֹא הוּא אָבוּךָ וְאַתָּה דִּילֵה, הוּא עֲבָדְךָ וְאַתְּקֶנְךָ: שְׁנִי ז' זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אָבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ זְקִנִּיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אָבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ זְקִנִּיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: אֲדַפְרֵי יוֹמִין דְּמִן עֲלָמָא, אֲסַתְפַּל בְּשַׁנִּי דֵּר וֹדֵר. שְׁאֵל אָבוּךָ וַיַּחֲוֵי לָךְ, סְבִיךָ וַיִּמְרוּן לָךְ: ה' בְּהִנְחִל עֲלִיוֹן גּוֹלִים בְּהַפְרִידוֹ בִּנְי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּהִנְחִל עֲלִיוֹן גּוֹלִים בְּהַפְרִידוֹ בִּנְי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּאַחַסְנָא עֲלָאָה עַמְמִיָּא, בְּפִרְשׁוּתָהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא. קִיִּים תַּחֲוִי עַמְמִיָּא, לְמַנְזֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט' כִּי חָלַק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: כִּי חָלַק יְהוָה

רש"י

וַיִּכְנֶנְךָ, אַחֲרֵי כֵן בְּכָל מִינֵי בְּסִים וְכֵן, מִכָּם כְּהֻנִּים, מִכָּם נְבִיאִים וּמִכָּם מַלְכִּים, כִּרְךָ שֶׁהֵכֵל תְּלוּי בּוֹ: (ו) זָכַר יְמוֹת עוֹלָם, מֶה עֲשָׂה בְּרֵאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵיו. בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר, דוֹר אָנוּשׁ, שֶׁהִצִּיף עֲלֵיהֶם מִי אוֹקֵינוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשָּׁטַפָם. דְּבַר אַחֵר: לֹא נִתְּתָם לְבַכְכֶּם עַל שֶׁעָבַר, "בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר", לְהִבָּא, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמַּשְׁכִּיחַ וְהַעוֹלָם הַבָּא. שְׁאֵל אָבִיךָ, אֵלֹה הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אֲבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַלְהֵינוּ: "אָבִי אָבִי רִכְבִּי יִשְׂרָאֵל". וְקִנְיָךְ, אֵלֹה הַחֲכָמִים. וַיֹּאמְרוּ־לָךְ, הִרְאֵנוּת: (ו) בְּהִנְחִל עֲלִיוֹן גּוֹלִים, כְּשֶׁהִנְחִיל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַכְעִיסוֹ אֶת חֶלֶק נַחֲלָתָם, הַצִּיפָם וּשְׁטַפָם. בְּהַפְרִידוֹ בִּנְי אָדָם, כְּשֶׁהִפְיֵץ דוֹר הַפְּלִגָּה הָיָה בִּידוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא "יֵצֵב גְּבּוּלוֹת עַמִּים", קִיָּם וְלֹא אֲבָדָם. לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁבְלֵי מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲתִידִין לְצַאת מִבְּנֵי שָׁם, וְלְמִסְפָּר שְׁבָעִים גִּפְשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְּרוּ לְמַצְרַיִם, הַצִּיב גְּבּוּלוֹת עַמִּים שְׁבָעִים לְשׁוֹן: (ט) כִּי חָלַק ה' עִמּוֹ, לְמַה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כְּבוֹשׁ בִּינֵיהֶם וְעֲתִיד לְצַאת. וְכִי הוּא חֶלְקוֹ? עִמּוֹ, וְכִי הוּא עִמּוֹ? יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי

אֶל אֱמוּנָה, לְשֵׁלֶם לְצַדִּיקִים צְדָקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּאַחֵר אֶת תְּגֻמוֹלָם, סוּפוּ לְאַמֵּן אֶת דְּרָכָיו. וַיֹּאמְרוּ־לָךְ, אֵף לְרִשְׁעִים מִשְׁלֵם שְׂכָר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא, הַכֹּל מִצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דֵּינוֹ, וְכִּי רָאוּ וַיֵּשֶׁר לָהֶם. צְדִיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת וַיֵּשֶׁר הוּא וְרָאוּ לְהַצְדִּיקוֹ: (ח) שַׁחַת לוֹ וְגו', כְּתַרְגוּמוֹ: חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לֵיה. בְּנֵיו מוֹמָם, בְּנֵיו הָיוּ, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהַשְׁחִיתָה הִיא מוֹמָם. בְּנֵיו מוֹמָם, מוֹמָם שֶׁל בְּנֵיו הָיָה וְלֹא מוֹמָם. דוֹר עֲקָשׁ, עָקוֹם וּמַעֲקָל, כְּמוֹ: "וְאֵת כָּל הַיִּשְׂרָאֵל עֲקָשׁוֹ", וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "חֲלָדָה שֶׁשְׁנֵיהָ עֲקוּמוֹת וְעֲקוּשׁוֹת". וּפְתִלְתֵּל, אֲנִטוֹרִטִלִּי"ש (פַּעֲרֵדֶרֶעֶט, פַּעֲרוֹיִקֶקֶטֶט), כְּפִתִּיל הָיָה שֶׁגִּדְּלִין אוֹתוֹ וּמְקִיפִין אוֹתוֹ סִבִּיבוֹת הַגְּדִיל. פְּתִלְתֵּל, מִן הַתְּבוֹת הַכְּפּוּלוֹת, כְּמוֹ: יִרְקָרִק, אֲדָמָדָם, סַחֲרָר, סַגְלָל: (ו) חֲלָה' תִּגְמְלוּ־זֹאת, לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי לִפְנֵיו אֲתָם מַעֲצִיבִין, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְפַרַע מִכָּם, וְשֶׁהִטִּיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת? עִם נָבֵל, שֶׁשָּׁכַחוּ אֶת הָעֲשׂוֹי לָהֶם. וְלֹא חֲכָם, לְהַבִּין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב וּלְהַרְעֵ. הַלּוֹא־הוּא אָבִיךָ קִנְךָ, שֶׁקִּנְיָךְ בְּקוֹן הַסְּלָעִים וּבְאַרְצֵי חֲזָקָה, שֶׁתִּקְנֶךָ בְּכָל מִינֵי תִקְנָה. הוּא עֲשֵׂךְ, אֲמָה בְּאִמּוֹת.

עֲמֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נִחַלְתּוֹ: אֲרִי חוֹלָקָא דִּי עֲמָה. יַעֲקֹב עֲדַב אַחֲסַנְתָּהּ: יִמְצֵאֲהוּ בְּאַרְץ
מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יִלָּל יִשְׁמֹן יִסְבְּכְנֶהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
יִמְצֵאֲהוּ בְּאַרְץ מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יִלָּל יִשְׁמֹן יִסְבְּכְנֶהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
ספיק צרכיהון בארע מדברא, ובית צחונא אתר די לית מיא. אשננון סחור סחור לשכינתה, אלפנון פתגמי
אורייתא, נטרנון כבכת עיניהון: יא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
יִקְחֶהוּ יִשְׁאֲהוּ עַל-אַבְרָתּוֹ: כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
יִקְחֶהוּ יִשְׁאֲהוּ עַל-אַבְרָתּוֹ: כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
מְנַטְלֶהוֹן עַל תְּקוּף אַבְרוּהִי: יב יְהוֹה בָּדַד יִנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֶכֶר: יְהוֹה בָּדַד
יִנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֶכֶר: יי בלחודיהון עתיד לאשרייתהון, בעלמא דהוא עתיד לחדתא. ולא
יתקיים קדמוהי פלחן טעון: שלישי יג יִרְכְּבֶהוּ עַל-בְּמֹתַי אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּכַת
שָׂדֵי וַיִּנְקֶהוּ דְּבֶשׁ מִפִּלַּע וְשִׁמֹן מִחִלְמִישׁ צוּר: יִרְכְּבֶהוּ עַל-בְּמֹתַי אֶרֶץ

רש"י

למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים
מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו
מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על
כנפיו, אומר: 'מוטב שיכנס החץ בי ולא בכני', אף הקדוש ברוך
הוא: "ואשא אתכם על כנפי נשרים", כשנסעו מצרים אחריהם
והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד:
"ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'": (יב ה' בדר,
ה' - בדר ובטח נהגם במדבר. ואין עמו אל נכר, לא היה כח
באחד מכל אלהי העובדי כוכבים להראות כחו ולהלחם עמהם.
ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי
תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, ששופן
לכגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד
לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לקאן ולקאן, וכל הענין
מוסב על "זכר ימות עולם, בינו שנות דר-ווד", כן עשה להם, וכן
עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר: (יג) יִרְכְּבֶהוּ עַל-בְּמֹתַי אֶרֶץ,
כל המקרא בתרגומו. יִרְכְּבֶהוּ וגו', על שם שארץ ישראל גבוהה
מכל הארצות. וַיֹּאכַל תְּנוּכַת שָׂדֵי, אלו פרות ארץ ישראל שקלים
לנוב ולהתבשל מכל פרות הארצות. וַיִּנְקֶהוּ דְּבֶשׁ מִפִּלַּע, מעשה
באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן התבית'. הלך וקצץ
הדבש צף על פיה, אמר לו: 'זו של דבש היא', אמר לו: 'השקע
ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה'. בְּמֹתַי אֶרֶץ, לשון גבה.
שָׂדֵי, לשון שדה. חִלְמִישׁ צוּר, תקפו וחזקו של סלע. כשאני
דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש' וכשהוא דבוק נקוד 'חלמיש':
וְשִׁמֹן מִחִלְמִישׁ צוּר, אלו ויתם של גוש חלב:

באבות, המשלש בג' זכיות: זכות אבי, זכות אביו, וזכותו,
הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה,
ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק: (י) יִמְצֵאֲהוּ בְּאַרְץ
מִדְבָּר, אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו
ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ויושבי הר שעיר, שנאמר:
"וורח משעיר למו, הופיע מהר פארן". ובתהו ילל יִשְׁמֹן, ארץ
ציה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר
האמונה, ולא אמרו למשה: 'היא צא למדברות, מקום ציה ושממה?'
כענין שנאמר: "לכתך אחרי במדבר". יִסְבְּכְנֶהוּ, שם סבבם והקיפם
בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר, ששפדו
עליהם כגייגית. יִבְנֶנְהוּ, שם, בתורה ובנינה. יִצְרְנֶהוּ, מנחש, שרף,
ועקרב ומן העובדי כוכבים. כְּאִישׁוֹן עֵינָיו, הוא השחר שבעין
שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: "ימצאנו", יספיקהו כל צרכו
במדבר, כמו: "ומצא להם", לא ימצא לנו הרב". יִסְבְּכְנֶהוּ, אשננון
סחור סחור לשכינתה, אהל מועד באמצע וד' דגלים לד' רוחות:
(יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ, נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על
בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרח על בניו
בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לתביתה, כדי שיעורו בניו ויהא
בהן כח לקבלו. יַעִיר קִנּוּ, יעורר בניו. עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף, אינו
מכביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך
הוא, שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשפא ליתן תורה, לא נגלה
עליהם מרות אחת אלא מד' רוחות, שנאמר: "ה' מסיני בא וורח
משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרובות קדש", "אלה מתימן
בא", זו רוח רביעית. יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ, כשפא לישלן ממקום

וַיֹּאכַל תְּנוּכַת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דָּבֶשׁ מִסְּלַע וְשֶׁמֶן מִחֶלְמִישׁ צוּר׃ אֲשֶׁרֵנוּן עַל תְּקַפִּי אֲרַעָא, וְאוּכְלָנוּן בִּזְתָּ שְׁנֵאִיהוֹן. וַיֵּהֱב לַהוֹן בִּזְתָּ שְׁלִיטִי קְרוּיִן, וְנִכְסִי יִתְבִּי כְרִפִּין תְּקִיפִין׃ יִ חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם-חֵלֶב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי-בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם-חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדִם-עֶנֶב תִּשְׁתַּה-מָּר׃ חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם-חֵלֶב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי-בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם-חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדִם-עֶנֶב תִּשְׁתַּה-מָּר׃ יֵהֱב לַהוֹן בִּזְתָּ מַלְכִּיהוֹן וְשְׁלִיטִיהוֹן, עִם עֵתֵר רַבְרִבִּיהוֹן וְתִקְיִפִּיהוֹן, עֲמָא דְאַרְעָהוֹן וְאַחְסִנְתָּהוֹן, עִם בִּזְתָּ חִילִּיהוֹן וּמִשְׁרִיתָהוֹן. וְדִם גְּבִרִיהוֹן יִתְשַׁד כְּמִיָּא׃ טוֹ וַיִּשְׁמֵן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטְשׁ אֱלֹהֶ עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ׃ וַיִּשְׁמֵן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטְשׁ אֱלֹהֶ עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ׃ וְעֵתֵר יִשְׂרָאֵל וּבְעֵט, אֲצִלַּח תְּקוּף קִנָּא נִכְסִין. וְשִׁבְק פִּלְחֵן אֱלֹהָ דְעִבְדָּהּ, וְאַרְגֹּז קִדָּם תְּקִיפָא דְפִרְקָה׃ טז יִקְנֵאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבָת יִכְעִיסָהוּ׃ יִקְנֵאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבָת יִכְעִיסָהוּ׃ אֲקִינָאוּ קְדָמוּהִי בְּפִלְחֵן טַעֲוִן. בְּתוֹעִיבְתָא אֲרַגִּיזוּ קְדָמוּהִי׃ יז יִזְבְּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֶ אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם׃ יִזְבְּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֶ אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם׃ דִּבְחִי, לְשִׁדִּין דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף, דִּחְלֵן דְּלֹא יִדְּעוּן. חֲדָתֵן דִּי מִקְרִיב אֲתַעֲבִידָא, דְּלֹא אֲתַעֲסִקוּ בְּהוֹן אֲבֹתֵיכֶם׃ יח צוּר יִלְדֵּךְ תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מִחִלְלָךְ׃ צוּר יִלְדֵּךְ תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מִחִלְלָךְ׃

רש"י

יֵשׁ לְשׁוֹן קֵל בִּלְשׁוֹן 'כְּסוּי' כְּמוֹ: "וְכִסָּה קִלּוֹן עֲרוֹם", וְאֵם כְּתֹב 'כְּסִית' דָּגֵשׁ, הָיָה נִשְׁמַע כְּסִית אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ: "כִּי כִסָּה פָנָיו". וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ, גִּנְהוּ וּבִזְהוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲחֹזִיקֵם אֶל הַיָּדָה ה' וְגו'", אֵין נִבּוּל גָּדוֹל מִזֶּה: (טו) יִקְנֵאֵהוּ, הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. בְּתוֹעֵבָת, בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכָּב זָכוֹר וּכְשָׁפִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "תוֹעֵבָה": (יז) לֹא אֱלֹהֶ, בְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֵלוֹ הָיָה בָּהֶם צְרוּף לֹא הָיָה קִנְאָה כְּפִילָה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ, אֲפִלוּ הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא הָיוּ רִגְלִים בָּהֶם, עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה רֹאֵה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: "זֶה צֶלֶם יְהוָה". לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם, לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרְתָם מִפְּנֵיהֶם. דֶּרֶךְ שְׁעָרוֹת הָאֲדָם לְעַמֵּד מִחֲמַת יְרֵאָה, כִּף גִּדְּרֵשׁ בְּסִפְרֵי. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן "וַיִּשְׁעִירוּ יִרְדּוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שְׂדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם שְׁעִירִים הֵלְלוּ: (יח) תִּשִּׁי, תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: כְּשָׁבָא לְהַטִּיב לָכֶם, אֲתֵם מְכַעֲסִין לְפָנָיו וּמִתִּישִׁין כְּחוֹ מִלְּהַטִּיב לָכֶם. אֵל מִחִלְלָךְ, מוֹצִיאֲךָ מִרְחֶם, לְשׁוֹן "יִחַלֵּל אֵילֹת", "חִיל כִּיֻּלְדָּה".

(יד) חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֶב צֹאן, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲשֶׂהָ בְּקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בְּקָר רֹעִי וּמִאֵה צֹאן". עִם-חֵלֶב כְּרִים, זֶה הָיָה בִּימֵי עֶשְׂרֵת הַשָּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוּכְלִים כְּרִים מִצֹּאן". חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיֶה לָחֶם שְׁלָמָה וְגו'". וְדִם-עֶנֶב תִּשְׁתַּה-מָּר, בִּימֵי עֶשְׂרֵת הַשָּׁבָטִים "הַשְׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יָיִן": חֲמָאֵת בְּקָר, הוּא שׁוֹמֵן הַנִּקְלֵט מֵעַל גְּבִי הַחֵלֶב. וְחֵלֶב צֹאן, חֵלֶב שֶׁל צֹאן, וְכִשְׁהוּא דְבוֹק נְקוֹד 'חֵלֶב', כְּמוֹ "בְּחֵלֶב אִמּוֹ". כְּרִים, כְּבָשִׂים. וְאֵילִים, כְּמִשְׁמָעוֹ. בְּנִי-בֶשֶׁן, שְׁמָנִים הָיוּ. כְּלִיֹּת חֲטָה, חֲסִים שְׁמָנִים כְּחֵלֶב כְּלִיֹּת, וְנִסִּין כְּכִילָא. וְדִם-עֶנֶב, הָיָה שׁוֹתָה טוֹב (צְרִיף לומר: עֶנֶב) וְטוֹעֵם יָיִן חֲשׁוֹב. חֲמָר, יָיִן בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי. חֲמָר, אֵין זֶה שֵׁם דְּבַר, אֲלָא לְשׁוֹן מִשְׁכָּח בְּשַׁעֲם, וּוינו"ש בְּלַע"ז (וויינג). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הֵלְלוּ אַחֵר תִּרְגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'אֲשֶׁרֵנוּן עַל תְּקַפִּי אֲרַעָא וכו': (טו) עֲבִית, לְשׁוֹן עֲבִי. כְּשִׁית, כְּמוֹ "כְּסִית", לְשׁוֹן: כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֵלְבוֹ, בְּאֵדָם שֶׁשָּׁמֵן מִבְּפָנִים וּכְסִלּוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּעַשׂ פִּימָה צִלִּי כִסֵּל". כְּשִׁית,

וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף וְקָטָב מִרִירִי וְשֶׁן-בְּהֶמֶת אֲשַׁלַּח-בָּם עִם-חֶמֶת זַחְלִי עֶפֶר: נִפְיַחִי כָפֹן, וְאֶכּוּלִי עוֹף וּכְתִישִׁי רוּחִין פִּישִׁין. וְשֶׁן חִיּוֹת בְּרָא אֲגִרִי בְּהוֹן, עִם חֶמֶת תַּנִּינִיא דְזַחְלִין בְּעֶפְרָא: כֹּה מַחוּץ תִּשְׁפַּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אִימָה גַם-בַּחוּר גַּם-בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה: מַחוּץ תִּשְׁפַּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אִימָה גַם-בַּחוּר גַּם-בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה: מִבְּרָא תַתְּכִיל חֶרֶבָא, וּמִתַּנִּינִיא חֶרֶבַת מוֹתָא. אִף עוֹלָמִיהוֹן אִף עוֹלָמְתָהוֹן, נִקְיָהוֹן עִם סְבִיחָהוֹן: כֹּה אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם אֲשַׁבִּיתָה מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם אֲשַׁבִּיתָה מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אֲמַרְתִּי יַחּוּל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן וְאֲשִׁיצֶנּוּן. אֲבָטַל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דּוֹכְרָנְהוֹן: כֹּה לֹאִי כָעַם אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן-יִנָּכְרוּ צָרֵימוּ פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פָעַל כָּל-זֹאת: לֹאִי כָעַם אוֹיֵב אֲגוּר פֶּן-יִנָּכְרוּ צָרֵימוּ פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פָעַל כָּל-זֹאת: אֱלוּלָפוֹן, רְגָזָא דְסַנְאָה פְּנִישׁ, דְלָמָא יִתְרַבֵּב בְּעַל דְּכַבָּא. דְלָמָא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לָנָא, וְלֹא מִן קָדָם יִי הֵוַת כָּל-דָּא: כֹּה כִּי-גֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: כִּי-גֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: אִרִּי עִם מֵאֲבָדִי עֲצָה אַנּוּן, וְלִית בְּהוֹן סוּכְלָתְנּוּ: חֲמִישִׁי כֹּה לֹא חֲכָמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יִבְיָנוּ לְאַחֲרֵיתָם: לֹא חֲכָמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יִבְיָנוּ לְאַחֲרֵיתָם: אֱלוּ חֲכִימוּ אֲסַתְּפִלוּ בְּדָא, סִבְרוּ מָה יִהִי בְּסוּפְהוֹן: לֹאִיכָה יִרְדֹּף אַחֲדֹ אֶלְף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבָּבָה אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וַיִּהְיֶה הַסְּגִירָם: אִיכָה יִרְדֹּף אַחֲדֹ אֶלְף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבָּבָה אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וַיִּהְיֶה הַסְּגִירָם: אֲכַדִּין יִרְדֹּף חֵד לֹאֲלָפָא, וְתִרִין יַעֲרָקוּן לְרַבּוּתָא. אֲלֵהִין (אֲרִי) תְּקִיפָהוֹן מְסַרְנוֹן, וַיִּי אֲשַׁלְמַנּוֹן:

רש"י

"אֲמַצְכֶם בְּמוֹ פִי", וְהָא' הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלֵל. וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם אַחֵר לְשׁוֹן הַבְּרִיתָא הַשְּׁנִיָּה בְּסִפְרֵי הַחֻלְקֵת תִּבְּה זֹו לִג' תְּבוּת: אֲמַרְתִּי אִף אִי הֵם, אֲמַרְתִּי בְּאִפִּי: 'אֲתַנֵּם כְּאֵלוּ אֵינֶם, שִׁיאֲמִרוּ רּוֹאִיֶּהם עֲלֵיהֶם: אִיֶּה הֵם?': (כו) לֹאִי כָעַם אוֹיֵב אֲגוּר, אִם לֹא שְׁכַעַס אוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוֹכַל לָהֶם וַיִּשְׁחִיתָם, יִתְּלֶה הַגְּדֻלָּה בּוֹ, וּבְאֵלֵהוּ, וְלֹא יִתְּלֶה הַגְּדֻלָּה בִּי, וְהָוּ שְׁנַאֲמֵר: 'פֶּן יִנָּכְרוּ צָרֵימוּ', יִנָּכְרוּ הַדָּבָר לְתַלּוּת גְּבוּרָתוֹ בְּעִבּוּדָת כּוֹכְבִּים, שְׁאִין הַגְּדֻלָּה שְׁלוֹ. פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְגו': (כז) כִּי, אוֹתוֹ גּוֹי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה, שְׁאֵלוּ הָיוּ חֲכָמִים יִשְׁכִּילוּ זֹאת: "אִיכָה יִרְדֹּף וְגו': (כט) לְבִינּוּ לְאַחֲרֵיתָם, יִתְּנוּ לֵב לְהַתְּבוּנָן לְסוּף פְּרַעְנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: (ל) אִיכָה יִרְדֹּף אַחֲדֹ, מִמֶּנּוּ אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וְה' הַסְּגִירָם, מְכָרָם וּמִסְרָם בְּיָדְנּוּ, דְּלִיבֵר-ר' בְּלַעֲז' (אֵיבֶר עֲרַעֲבֵעֻן):

(כח) מַחוּץ תִּשְׁפַּל-חֶרֶב, מַחוּץ לְעִיר תִּשְׁכַּלֵּם חֶרֶב גִּיסוֹת. וּמַחְדָּרִים אִימָה, כְּשֶׁבּוֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב, חֲדָרִי לְבוֹ גּוֹקָפִים עֲלָיו מַחֲמַת אִימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דְּבָר אַחֵר: "וּמַחְדָּרִים אִימָה", בְּבִית תִּהְיֶה אִימַת דְּבָר, כְּמָה שְׁנַאֲמֵר: "כִּי עֲלֶה מוֹת בְּחַלּוּנֵינוּ", וְכֵן תִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס. דְּבָר אַחֵר: "מַחוּץ תִּשְׁפַּל-חֶרֶב", עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחוּצוֹת, שְׁנַאֲמֵר: "וּמִסְפֵּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁמֹתַם מִזְבָּחוֹת לְבִשְׁת". וּמַחְדָּרִים אִימָה, עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחֻדְרֵי חֲדָרִים, שְׁנַאֲמֵר: "אֲשֶׁר וָקָנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּחֻדְרֵי מִשְׁכִּיתוֹ": (כח) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם, אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאֶה אוֹתָם. וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ "אֶפְאִיהֶם", אֲשִׁיתָם פֶּאֶה, לְהַשְׁלִיכֶם מֵעַל הַפֶּקֶר, וְדִגְמָתוֹ מְצִינוּ בְּעוֹרָא: "וּתַתֵּן לָהֶם מִמְּלֻכּוֹת וְעַמִּים וְתַחֲלִקֵם לְפֶאֶה", לְהַפְקֵר, וְכֵן חֲבָר מִנְחָם. וַיֵּשׁ פּוֹתֵרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: "יַחּוּל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן / וְלֹא יִתְּכֵן, שְׁאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֶפְאִיהֶם', אַחַת לְשֹׁמוֹשׁ, וְאַחַת לְיִסוּד, כְּמוֹ: "אֲאֹרֶךְ",

לֹא כִי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרִים וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים: כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרִים וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים: אֲרִי, לֹא כְתִקְפָּנָא תִקְפֵּהוּ, וּבְעָלֵי דְכִכְנָא הוּוּ דִּינָנָא: לֹא כִי־מִגְפָּן סֹדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנַבְמוּ עֲנַב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹרֶת לָמוּ: כִּי־מִגְפָּן סֹדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנַבְמוּ עֲנַב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹרֶת לָמוּ: אֲרִי כְפָרְעֻנוּת עֲמָרָה דִּסְדוּם פְּרַעְנוּתֵהוּ, וְלִקְוֹתֵהוּ כְעַם עֲמָרָה. מִחֲתָהוּ בִישָׁן פְּרִישֵׁי חֲוִין, וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוּן כְּמִרְרוּתֵהוּ: לֹא חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹר: חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹר: הָא כְמֶרֶת תַּנִּינָא כֶּס פְּרַעְנוּתֵהוּ, וּכְרִישׁ פְּתָנֵי חֲוִין אֲכֹרָאִין: לֹא הֵלֹא־הוּא כְמָם עֲמָרֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרֵתִי: הֵלֹא־הוּא כְמָם עֲמָרֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרֵתִי: הֵלֹא כִלְעוֹבְדֵיהוּן גִּלְזֵן קְדָמִי. גִּנִּיזִין לִיּוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרֵי: לֹא לִי נָקָם וְשָׁלָם לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: לִי נָקָם וְשָׁלָם לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: קְדָמִי פְרַעְנוּתָא וְאַנָּא אֲשָׁלָם, לָעַדִּין דִּיגִלְזִין מֵאַרְעֵהוּ. אֲרִי קְרִיב יוֹם תְּבַרְהוּן, וּמִפְּעֵ דַעֲתִיד לַהּ: לֹא כִי־יִדִין יְהוָה עֲמּוֹ וְעַל־עֲבָדֵיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִי־אֲזַלִּית יָד וְאַפָּס עָצוּר וְעוֹזֹב: כִּי־יִדִין יְהוָה עֲמּוֹ וְעַל־עֲבָדֵיו יִתְנַחֵם כִּי

רש"י

קְרוּב יוֹם אֵידָם, כְּשֶׁאֲרָצָה לְהִבָּא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵיד, קְרוּב וּמִזְמָן לִפְנֵי לְהִבָּא עַל יְדֵי שְׁלוֹחִים הִרְבָּה. וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ, וּמִהָרָא יִבְאוּ הַעֲתִידוֹת לָהֶם. וְחָשׁ, כְּמוֹ "יִמְהַר יְחִישָׁה". עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מִשָּׁה דְּבָרֵי תוֹכְחָה לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לָעַד, כְּשֶׁתְּבֹא עֲלֵיהֶם הַפְּרַעְנוּת יִדְעוּ שֶׁאֵין הוֹדְעִים מִרָאשׁ, מִכָּאן וְאֵילָף הֵעִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרֵי תַנְחוּמִין שֶׁיִּבְאוּ עֲלֵיהֶם בְּכָלֹת הַפְּרַעְנוּת כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךְ יוֹם הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה יוֹם וְשֶׁבַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ יוֹם:" (לֹא כִי־יִדִין ה' עֲמּוֹ, כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הַלְלוּ הָאֲמֹרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ "כִּי בָם יִדִין עַמִּים", (יִסַּר עַמִּים). "כִּי" זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן דְּהֵא' לְתַת טַעַם לְדְּבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֲלָא לְשׁוֹן תַּחֲלַת דְּבוּר, כְּמוֹ "כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיִּבְאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלְלוּ וְיִתְנַחֵם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לְשׁוֹב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם. יִתְנַחֵם, לְשׁוֹן הִפָּךְ מִחֲשִׁבָה לְהַטִּיב אוֹ לְהַרַע. כִּי יִרְאֶה כִי־אֲזַלִּית יָד, (כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי אֲזַלִּית יָד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מֵאִד עֲלֵיהֶם וְאַפָּס בָּהֶם עָצוּר וְעוֹזֹב. עָצוּר, נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עוֹזֹב, עַל יְדֵי עוֹזֵב. עוֹצֵר הוּא הַמוֹשֵׁל הַעוֹצֵר בָּעַם שֶׁלֹּא יִלְכוּ מִפְּזָרִים בְּצִאָתָם לְצִבָּא עַל הָאוֹיֵב, בְּלִשׁוֹן לַע"ז מִיַּינִט"ט (שְׁטאַרק טוּפֶה־טַלְטִין) עָצוּר, הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל. עוֹזֵב, מִחֲזָק, כְּמוֹ "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַם עַד הַחוּמָה", "אֵידִי לֹא עֲזָבָה עִיר תְּהִלָּה:"

(לֹא) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרִים, כֹּל זֶה הָיָה לָהֶם לְאוֹיְבִים לְהִבִּין שֶׁהֵשֵׁם הַסְּגִיכָם, וְלֹא לָהֶם וְלֹא־לֵהֶם הַנִּצְחוֹן, שֶׁהָרִי עַד הֵנָּה לֹא יָכֹל כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כְסִלְעֵנוּ סִלְעִים, כֹּל צוּר שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן סִלְעַת. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, וְעַכְשָׁיו אוֹיְבֵנוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרֵנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם, (סְפָרִים אַחֲרֵים: הָרִי שֶׁצוּרֵנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם): (לֹא) כִי־מִגְפָּן סֹדֶם גִּפְנָם, מוֹסֵב לְמַעְלָה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאִיֵּהֶם, אֲשֶׁבִית וְזָכַרְתִּי, לִפִּי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם מַעֲשֵׂה סֹדֶם וְעֲמֹרָה. שְׁדָמַת, שְׁדָה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: "וְשְׁדָמַת לֹא עֲשֵׂה אֲכֹל", "בְּשְׁדָמַת קִדְרוֹן". עֲנַב־רוּשׁ, עֲשֵׂב מֵרֹאשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹרֶת לָמוּ, מִשְׁקָה מֵרֹאשׁ לָהֶם, לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם פְּרַעְנוּתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס: "וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוּן כְּמִרְרוּתֵהוּ:" (לֹא) חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם, כְּתִרְגוּמוֹ: "הָא כְמֶרֶת תַּנִּינָא כֶּס פְּרַעְנוּתֵהוּ", הֵנָּה כְּמִרְרוּתָם נִחְשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פְרַעְנוּתָם. וְרֹאשׁ פְּתָנִים, כּוֹס, שֶׁהוּא אֲכֹר לְנִשְׁוֹף. אוֹיֵב אֲכֹרִי יָבֹא וְיַפְרַע מֵהֶם: (לֹא) הֵלֹא־הוּא כְמָם עֲמָרֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרֵתִי, הֵלֹא־הוּא, פְּרִי גִפְנָם וְתִבְוֹתָא שְׁדָמַתָם כְּמוֹם עֲפָדִי: (לֹא) לִי נָקָם וְשָׁלָם, עַמִּי נִכּוֹן וּמִזְמָן פְּרַעְנוּתָם נָקָם וְשָׁלָם לָהֶם כְּמַעֲשִׂיהֶם. הַנָּקָם יִשְׁלָם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיֵשׁ מִפְּרִשִׁים "וְשָׁלָם", שֶׁם דְּבַר כְּמוֹ "וְשָׁלוֹם", וְהוּא מְגוֹנֶרֶת: "וְהַדְּבַר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדְּבַר, וְאִמְתִּי אֲשָׁלָם לָהֶם. לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם, כְּשֶׁתִּתּוּם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵם סְמוּכִים עָלָיו. כִּי

יִרְאֶה כִּי־אֵזֶלֶת לֹד וְאָפֶס עֲצוּר וְעֶזְרָב: אֲרִי יָדִין יִי דִינָא דְעֵמָה, וּפְרַעְנוֹת עֲבֹדוּהִי צִדִּיקָא יתְפַרַע. אֲרִי גְלִי קְדָמוּהִי דְבַעֲדֵן דְתַתְקַף עֲלֵיהוֹן מַחַת סִנְאָה, יְהוֹן מִטְלָטְלִין וּשְׂבִיקִין: לֹד וְאָמַר אִי אֱלֹהִימוֹ צוּר חֲסִיו בּוֹ: וְאָמַר אִי אֱלֹהִימוֹ צוּר חֲסִיו בּוֹ: וְיִימַר אֵן דְחַלְתְּהוֹן, תְּקִיפֵא דְהוּוֹ רְחִיצִין בַּה: לֹד אֲשֶׁר חֲלָב זִבְחִימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכָם יְקוּמוּ וְיַעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: אֲשֶׁר חֲלָב זִבְחִימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכָם יְקוּמוּ וְיַעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: דִּי תִרְבַּ נְכִסְתְּהוֹן הוּוֹ אַכְלִין, שְׁתֵּן חֲמַר נִסְפִּיהוֹן. יְקוּמוּן כְּעֵן וְיִסְעִדוּנְכוּן, יְהוֹן עֲלִיכוּן מִגֵּן: לֹד רְאוּ! עֲתָה כִּי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה מַחְצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל: רְאוּ! עֲתָה כִּי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאַחִיָּה מַחְצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיל: חֲזוּ כְעֵן, אֲרִי אֲנָא אֲנָא הוּא, וְלִית אֱלֹה בֵּר מִנִּי. אֲנָא מִמִּית וּמִחַיִּי, מְחִינָא וְאֶף מְסִינָא, וְלִית מִן יָדִי מְשִׁיב: שְׂשִׁי מִ כִּי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חֵי אֲנֹכִי לְעֵלָם: כִּי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חֵי אֲנֹכִי לְעֵלָם: שְׂכִינְתִּי, וְאַמְרִית, קָיָם אֲנָא לְעֵלְמִין: מֵא אֶם־שְׁנוּתִי בְּרֶק חֲרָבִי וְתֹאחֹז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקֶם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאִי אֲשִׁלֵּם: אֶם־שְׁנוּתִי בְּרֶק חֲרָבִי וְתֹאחֹז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקֶם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאִי אֲשִׁלֵּם: אֶם עַל חַד תִּרְיִן כְּחִזּוּ בִּרְקָא, מְסוּף שְׂמִיָּא וְעַד סוּף שְׂמִיָּא תִתְגַּלִּי חֲרָבִי, וְתַתְקַף בְּדִינָא יָדִי. אֲתַב פְּרַעְנוּתָא לְשֹׁנָאִי, וְלִכְעֵלִי דְכַבִּי אֲשִׁלֵּם: מִבְּ אֲשִׁכִּיר חֲצִי מִדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשֶׁר מִדָּם חֲלָל' וְשִׁבְיָה מִרְאֵשׁ פְּרַעְוֹת

רש"י

שהרעו לכם, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר: "ותאחז ידי", את מדת המשפט להחזיק בה לנקם נקם. אשיב נקם וגו', למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון המקרא, שאמר "ותאחז במשפט ידי", לא כמדת בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא: מדת בשר ודם זורק חץ ורצונו יכל להשיבו, והקדוש ברוך הוא זורק חציו ויש בידו להשיבם כאלו אוהבו בידו, שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן "ברק חרבי, ותאחז במשפט ידי", והמשפט הזה לשון פרעניות הוא, בלע"ז יושטיצ"א (לויט געזעטץ בעשטראפען): (מב) אשכיר חצי מדם, האויב. וחרבי תאכל בשר, בשרם. מדם חלל ושביה, זאת תהיה להם מעון דם חללי (ספרים אחרים: חללי דם) ושראל ושביה ששבו מהם. מראש פרעות אויב, מפשע תחלת פרעות האויב, כי שהקדוש ברוך הוא היה נפרע מהעובדי כוכבים, היה פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרעה שפרצו בישראל:

(לז) ואמר, הקדוש ברוך הוא עליהם. אי אלהימו, עבודת כוכבים שעבדו. צור חסיו בו, הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה: (לח) אשר חלב זבחימו, היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין נסיכם. יהי עליכם סתרה, אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור: (לט) ראו עתה, הבינו מן הפרעניות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה שאושיעכם ואין מושיע ביד. אני אני הוא, אני להשפיל ואני להרים. ואין אלהים עמדי, עומד כנגדי למחות. עמדי, דגמתי וכמוני. ואין מידי מציל, הפושעים בי: (מ) כי אשא אל שמים ידי, כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי בשבועה. ואמרת חיי אנכי, לשון שבועה הוא. אני נשבע "חיי אנכי": (מא) אם שנותי ברק חרבי, אם אשנן את להב חרבי, כמו למען היות לה ברק, פלנדור (גלאנץ). ותאחז במשפט ידי, להניח מדת הרחמים באויבי

אוֹיֵב: אֲשֶׁכִּיר חֲצִי מַדָּם וְחֶרְפִּי תֹאכַל בְּשָׂר מַדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב: אֲרוּי גִירִי מִדָּמָא, וְחֶרְפִּי תִקְטֹל בְּעַמְמִיָּא. מַדָּם קִטְלִין וְשִׁבְיָן, לְאַעֲדָא כְּתָרִין מֵרִישׁ סִנְאָה וּבַעַל דְּבִקְבָא: מַגְּ הִרְגִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עַבְדָּיו יִקּוּם וְנִקְם יֹשִׁיב לְצֻרֵיו וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: הִרְגִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם-עַבְדָּיו יִקּוּם וְנִקְם יֹשִׁיב לְצֻרֵיו וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: שִׁבְחוּ עַמְמִיָּא עִמָּה, אֲרִי פְרַעְנוֹת עַבְדוּהִי צְדִיקָא יִתְפָּרַע. וּפְרַעְנוֹתָא יִתִּיב לְשִׁנְאוּהִי, וַיִּכְפֹּר עַל אֲרָעָה וְעַל עַמָּה: שְׂבִיעִי מִדְּ וַיִּבָּא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן: וַיִּבָּא מֹשֶ�ה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן: וַיִּבָּא מֹשֶ�ה וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-דִּבְרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן: מַה וַיִּכָּל מֹשֶ�ה לְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: וַיִּכָּל מֹשֶ�ה לְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

רש"י

רגל: " (לו) בִּירְדִין ה' עִמּוֹ, בְּלִשׁוֹן זֶה מִשְׁמַשׁ "כִּי יָדִין", בְּלִשׁוֹן 'דִּהָא', וְאִין יָדִין לִשׁוֹן יִסְרִיין, אֵלֶּה כְּמוֹ: 'כִּי יָרִיב אֶת רִיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אֶזְלַת יָד וְגו': (לו) וְאָמַר אֵי אֱלֹהִימוֹ, הָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהִימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוֹס הִרְשֵׁעַ כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּרָכָת, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָרָא אוֹיְבִיתִי וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלֶּי אִיזוּ ה' אֱלֹהֵיהֶּן: " (לט) רָאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי וְגו', אִזוּ גִלְגָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִשׁוּעָתוֹ וַיֹּאמַר: "רָאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאֵתִי בָּאת עֲלֵיהֶם הִרְעָה, וּמֵאֵתִי תָבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה. וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל, מִי שֶׁצִּיל אֶתְכֶם מִן הִרְעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: (מ) כִּי אֲשָׂא אֶף שָׁמַיִם יָדִי, כְּמוֹ 'כִּי נִשְׁאֵתִי', מִיָּדִי אֲנִי מִשְׁרָה מְקוֹם שְׂכִינָתִי בְּשָׁמַיִם, כְּתַרְגוּמוֹ. אֶפְלוּ חָלַשׁ לְמַעֲלָה וּגְבוּרָה לְמַשָּׁה, אֵימַת הַעֲלִיּוֹן עַל תַּתְּחִתּוֹ, וְכָל שָׂכֵן שֶׁגְבוּרָה מִלְּמַעֲלָה וְחָלַשׁ מִלְּמַטָּה. יָדִי, מְקוֹם שְׂכִינָתִי, כְּמוֹ "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהָיָה בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מִכֶּסֶּם, אֲבָל אֲמַרְתִּי שְׂחִי אֲנִכִּי לְעוֹלָם, אֵינִי מִמָּהָר לְפָרַע, לְפִי שִׁישׁ לִי שְׁהוּת בְּדָבָר, כִּי אֲנִי חִי לְעוֹלָם, וּבְדוּרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרַע מֵהֶם, וְהִיכַלְתִּי בְּיָדִי לְפָרַע מִן הַמֵּתִים וּמִן הַחַיִּים. מִלֵּךְ בְּשָׂר וְדָם שְׁהוּת הוֹלֵךְ לְמוֹת, מִמָּהָר נִקְמָתוֹ לְפָרַע בְּחַיָּו, כִּי שָׁמָּה יָמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שְׁלֵא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חִי לְעוֹלָם וְאִם יָמוּתוּ הֵם וְאִנִּי נִפְרַע בְּחַיָּיהֶם, אֲפָרַע בְּמוֹתָם: (מא) אִם שְׁנוֹתִי בֶּרֶק חֶרְפִּי, הִרְבָּה 'אִם' יֵשׁ שְׁאִינִים תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בֶּרֶק חֶרְפִּי וְתֵאָחַז בְּמִשְׁפָּט יָדִי כּו', כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעְלָה: (מד) הוּא וְהוֹשִׁעַ בֶּן-נּוֹן, שֶׁבֶת שֶׁל דִּיּוּגֵי הַיָּתֵה, נִשְׁלַח רְשׁוּת מִזֶּה וְנִתְּנָה לָזֶה, הַעֲמִיד לוֹ מִשָּׁה מִתְרַגְּמָן לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁיֵּהָא דּוֹרֵשׁ בְּחַיָּו, כְּדִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיָּי רִבָּךְ לֹא הָיָה לָךְ לְהָרִים רֹאשׁ'. וְלָמָּה קוֹרְאוֹהוּ כָּאן 'הוֹשִׁעַ'? לֵאמֹר שְׁלֵא זָחָה דַּעְתּוֹ עֲלָיו, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה לוֹ גִּלְגָּלָה, הַשְׁפִּיל עֲצָמוֹ כְּאִשֶּׁר מִתְּחַלְתּוֹ:

(מג) הִרְגִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ, לְאוֹתוֹ הִזְמִין שִׁבְחוּ הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'רָאוּ מַה שִּׁבְחָה שֶׁל אִמָּה זֹאת שֶׁדְּבָקוֹ בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲנִיבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ. כִּי דַם-עַבְדָּיו יִקּוּם, שְׂפִיכוֹת דָּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמַעוֹ. וְנִקְם יֹשִׁיב לְצֻרֵיו, עַל הַגּוֹל וְעַל הַחֶסֶם, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "מִצָּרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה, וְאִדּוּם לְמַדְבָּר שִׁמְמָה מִתְּמַם בְּנֵי יְהוּדָה", וְאֹמַר "מִתְּמַם אֲחִיד יַעֲקֹב וְגו'". וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ, וַיִּפֹּס אֲדָמָתוֹ וְעִמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכַפֵּר, לִשׁוֹן רָצוֹן וּפְיוֹס, כְּמוֹ "אֲכַפְּרָה בְּנִי", 'אֲנַחְיָה לְרַגְזָהּ'. וְכַפֵּר אֲדָמָתוֹ, וְמַה הִיא אֲדָמָתוֹ? עִמּוֹ. כְּשֶׁעֲמִיד מִתְּנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְּנַחֲמָה, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "רְצִיתִי ה' אֲרָצְךָ", בְּמַה רְצִיתִי אֲרָצְךָ? "שֶׁבֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא נִדְרָשֶׁת בְּסִפְרֵי, וְנִחְלָקוּ בָּהּ רַבֵּי יְהוּדָה וְרַבֵּי נַחֲמִיָּה, רַבֵּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כִּלְה כִּנְגֵד יִשְׂרָאֵל, וְרַבֵּי נַחֲמִיָּה דּוֹרֵשׁ אֶת כִּלְה כִּנְגֵד הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, רַבֵּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כִּלְפֵי יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אֶפְאִיְהֶם", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת", "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה", אֲבָדוֹ תּוֹרָתִי, שֶׁהָיָה לָהֶם עֲצָה נְכוֹנָה. "וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה", לְהַתְּבוֹנֵן אִיכָּה יִרְדֹּף אֲחֵד מִן הָאֲמוּת אֶלֶף מֵהֶם אִם לֹא כִּי צוּרִם מְכָרִם, "כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים", הִכַּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. רַבֵּי נַחֲמִיָּה דּוֹרֵשׁ כִּלְפֵי הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים: "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי תַּחְלָה, עַד "וְאִיִּבְיָנוּ פְּלִילִים:" (לב) כִּי מִנְּפֵן סָדֵם נִשְׁנָם, שֶׁל הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים. וּמִשְׁדָּמוֹת עֲמוּרָה וְגו', וְלֹא יִשְׁמְרוּ לָכֵס לְתַלּוֹת הַגִּדְלָה בִּי. עֲנִיבָמוֹ עֲנִיבִירוּשׁ, הוּא שֶׁאָמַר: "לֹאִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילָם וּלְהַמְרִירָם. לְפִיכָךְ "אֲשַׁכֵּל מִרְתִּי לְמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מַה שֶׁעָשׂוּ לְבָנֵי: (לג) חֲמַת תִּנְיָנִים יִנָּם, מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: (לד) כְּמִם עֲמִיד, אוֹתוֹ הַכּוֹס, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כּוֹס בְּיָד ה' וְגו'": (לה) לֵעֲנֵת תְּמוּת רַגְלָם, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּרְמַסְנָה

אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: וְשִׁיעִי מִשָּׁה, לְמַלְאֵא ית כָּל-פִּתְגָמֶיָא הָאֵלִין, עִם כָּל-יִשְׂרָאֵל: מוֹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
 תַּצִּיזוּ אֶת-בְּנֵיכֶם לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּצִּיזוּ
 אֶת-בְּנֵיכֶם לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וַאֲמַר לְהוֹן שׁוּי לְכַוֵּן,
 לְכָל-פִּתְגָמֶיָא, דִּי אָנָּה מַסְהֵד בְּכוּן יוֹמָא דִּין. דִּי תַפְקִדְנֻן ית בְּנִיכוֹן, לְמַטְר לְמַעְבֵּד, ית כָּל-פִּתְגָמֵי אוֹרִיתָא
 הָדָא: מוֹ כִּי לֹא-דָבָר רַק הוּא מִפֶּם כִּי-הוּא חִיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ
 יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: כִּי
 לֹא-דָבָר רַק הוּא מִפֶּם כִּי-הוּא חִיִּיכֶם וּבְדָבָר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: אַרִי, לֹא פִתְגָם רִיקָן הוּא מִנְכוֹן, אַרִי הוּא חִיִּיכוֹן.
 וּבְפִתְגָמָא הַדִּין, תּוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אַרְעָא, דִּי אַתּוֹן עֹבְרִין ית יַרְדֵּנָא תַּמָּן לְמִידְתָּהּ: מַפְטִיר מוֹ וַיִּדְבֹּר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בַּעֲצֵם
 הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה, בְּכָרִן יוֹמָא הַדִּין לְמִימַר: מַטְ עֲלֵה אֶל-הֶרֶץ הָעֵבְרִים
 הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וַרְאֵה אֶת-אַרְץ
 כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲזָהּ: עֲלֵה אֶל-הֶרֶץ הָעֵבְרִים הַזֶּה
 הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וַרְאֵה אֶת-אַרְץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן

רש"י

בְּנֵי דֹרֹו אוֹמְרִים: "בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בּוֹ, אִין אָנוּ מְנִיחִין
 אוֹתוֹ לִכְנֶס בְּתִבָּה, וְלֹא עוֹד אֵלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כְּשִׁילִין וְקִרְדָּמוֹת
 וּמִבְּקָעִין אֶת הַתִּבָּה". אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'הַרְיֵנִי מְכַנְּסוֹ בְּחֻצֵי
 הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ כַּח לְמַחֲוֹת, יָבֹא וְיִמְחָה'. בְּמַצְרִים נֶאֱמַר:
 "בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שֶׁהָיוּ מַצְרִיִּים אוֹמְרִים: "בְּכָךְ
 וְכָךְ אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בָּהֶם, אִין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתָן לְצֹאֵת, וְלֹא עוֹד
 אֵלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סִיפּוֹת וְכָלִי זֶן וְהוֹרְגִין בָּהֶם". אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
 הוּא: 'הַרְיֵנִי מוֹצִיאָן בְּחֻצֵי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ כַּח לְמַחֲוֹת,
 יָבֹא וְיִמְחָה'. אִף כֵּאֵן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה",
 לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "בְּכָךְ וְכָךְ אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בּוֹ, אִין אָנוּ
 מְנִיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שְׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקִרְע לָנוּ אֶת הָהָרִים, וְהוֹרִיד
 לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהַגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלֹל, וְהַעֲלָה לָנוּ אֶת הַבָּאָר, וְנָתַן
 לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אִין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ". אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא:
 'הַרְיֵנִי מְכַנְּסוֹ בְּחֻצֵי הַיּוֹם וְכו'.

(מו) שִׁימוּ לְבַבְכֶּם, צָרִיךְ אָדָם שִׁיחֵי עֵינָיו, וְאֲזַנּוֹ וְלִבּוֹ מְכַנְּסִים
 לְדַבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כֵּן אָדָם רָאָה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנָיו שָׁמַע
 וְשִׁים לִבּוֹ וְגו'", וְהָרִי דְבָרִים קַל וְחֹמֶר, וְיִמָּה תְּכֵנִית הַבַּיִת, שְׁהוּא
 נִרְאָה לְעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקִנָּה, צָרִיךְ אָדָם שִׁיחֵי עֵינָיו וְאֲזַנּוֹ וְלִבּוֹ
 מְכַנְּסִים לְהַבִּי, דְּבָרֵי תּוֹרָה שֶׁהֵן כְּהַרְרִין הַתְּלִיזִין בְּשַׁעֲרָה, עַל אַחַת
 בָּמָה וְכָמָה: (מו) כִּי לֹא-דָבָר רַק הוּא מִפֶּם, לֹא לְחֶגֶם אַתֶּם
 יִגְעִים בָּהּ, כִּי הִרְבֵּה שֹׁכֵר תְּלִיז בָּהּ, "כִּי הוּא חִיִּיכֶם". דְּבָר אַחֵר:
 אִין לֹךְ דְּבָר רִיקָן בְּתוֹרָה שְׁאֵם תִּדְרָשְׁנוּ שְׁאִין בּוֹ מִתָּן שֹׁכֵר, תִּדְרַע
 לֹךְ שֶׁכֵּן אִמְרוּ חֻכְמִים: "וְאַחֲוֹת לוֹטֵן תִּמְנָע, וְתִמְנָע הִזְתָּה פִּלְגֶשׁ
 וְגו'", לְפִי שְׁאִמְרָה: "אֲנִי כְּדָא לְהִיּוֹת לוֹ לְאַשָּׁה, הַלּוּאִי וְאַהֲרֵה
 פִּלְגֶשׁוֹ, וְכָל כֹּף לְמָה? הַלּוּדִיעַ שְׁבָחוּ שֶׁל אֲבָרָהָם, שֶׁהָיוּ שְׁלֹטוֹנִים
 וּמַלְכִּים מִתְּאֵיִם לִידְבַק בְּיָרְעוּ: (מו) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בַּעֲצֵם
 הַיּוֹם הַזֶּה, בְּג' מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּגִזָּה
 "בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כֵּאֵן נָתַן וְגו'", בְּמִקְרָאִית אִירוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־חָזָה: סק, לטורא דעבראי הדין טורא דנבו, די בארעא דמואב, די על אפי ירחו.
 וחזי ית ארעא דכנען, די אנא יחב לבני ישראל לאחסנא: ז ומת בהר אשר אתה עלה
 שמה והאסף אל-עמיו באשר-מת אהרן אחיו בהר ההר ויאסף
 אל-עמיו: ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל-עמיו באשר-מת אהרן
 אחיו בהר ההר ויאסף אל-עמיו: ומות, בטורא די את סלק לתמן, ואתכנש לעמך. כמא דמית
 אהרן אחוה בהור טורא, ואתכניש לעמה: נא על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל
 במי-מריבת קדש מדבר-צן על אשר לא-קדשתם אותי בתוך בני
 ישראל: על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי-מריבת קדש מדבר-צן על
 אשר לא-קדשתם אותי בתוך בני ישראל: על די שקרתון במימרי, בגו בני ישראל, במי
 מצות רקם מדברא דצן. על די לא קדשתון יתי, בגו בני ישראל: נב כי מנגד תראה את-הארץ
 ושמה לא תבוא אל-הארץ אשר-אני נתן לבני ישראל: כי מנגד
 תראה את-הארץ ושמה לא תבוא אל-הארץ אשר-אני נתן לבני ישראל: ארי מקבל
 תחזי ית ארעא. ולתמן לא תעול, לארעא, די אנא יחב לבני ישראל:

הפסרת האזינו

לאשכנזים

א תקעו שופר בציון קדש-צום קראו עצרה: ב אספועם קדשו קהל קבצו זקנים אספו
 עוללים ויונקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה: ג בין האולם ולמזבח יבכו הפתנים
 משרתי יהוה ויאמרו חוסה יהוה על-עמך ואל-תתן נחלתך לחרפה למשל-בם גוים
 למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ד ויקנא יהוה לארצו ויחמל על-עמו: ה ויען יהוה
 ויאמר לעמו הנני שלח לכם את-הדגן והתירוש ותיצהר ושבעתם אתו ולא-אתן אתכם
 עוד חרפה בגוים: ו ואת-הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל-ארץ ציה ושמה את-פניו

רש"י

לכם: "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו, והצרכו להכחות פעמים,
 ואלו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה, היה מתקדש שם שמים,
 שהיו ישראל אומרים: 'ימה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפרענות,
 אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לזקה, כך מקים מצות
 בוראו, אנו לא כל שבן?': (נב) כי מנגד, מרחוק. תראה וגו', כי
 אם לא תראנה עכשו, תראנה עוד בחייו. ושמה לא תבוא, כי
 ידעתי כי חביבה היא לך, על כן אני אומר לך: 'עלה וראה':

(ג) באשר-מת אהרן אחיו, באותה מיתה שראית וחמדת אותה,
 שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני
 וכן שלישי, וראה בנו בכבודו. אמר לו משה: 'אהרן אחי, עלה
 למטה! ועלה, פשט ידך! ופשט, פשט רגליך! ופשט, עצם
 עינך! ועצם, קמץ פיד! וקמץ, והלך לו. אמר משה אשרי מי
 שמת במיתה זו: (נא) על אשר מעלתם בי, גרמתם למעל בי.
 על אשר לא-קדשתם אותי, גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי

אל הים הקדמני וספו אליהם האחרון ועלה באשו ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות: ואל־תיראי אדמה גילי ושמחי כיהגדיל יהוה לעשות: ה אל־תיראו בהמות שדי כי רשאו נאות מדבר כיעץ נשא פרוי תאנה וגפן נתנו חילם: וכן ציון גילו ושמחו ביהוה אלהיכם כִּי־נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר: וישלמתי לכם את־השנים אשר אכל הארפה הילק והחסיל והגום חילי הגדול אשר שלחתי בכם: וואכלתם אכול ושבוע והללתם את־שם יהוה אלהיכם אשר־עשה עמכם להפליא ולא־יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יהוה אלהיכם ואין עוד ולא־יבשו עמי לעולם:

הפטרת האזינו כמנהג הספרדים

בשמואל ב פרק כב

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו מכף פלא־יביו ומכף שאול: ב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטי־לי: ג אלהי צורי אחסה־בו מגני וקרן ישעי משגבי ומנוסי משעי מחמם תשעני: ד מהלל אקרא יהוה ומאיבי אושע: ה כי אפפני משברי־מות נחלי בלעל יבעתני: ו חבלי שאול סבני קדמני מקשי־מות: ז בצר־לי אקרא יהוה ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי וישועתי באזניו: ח (כ' ותגעש קרי) ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו כִּי־חרה לו: ט עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו: יא וירכב על־כרוב ועף וירא על־כנפיר־רוח: יב וישת חשך סביבותיו סבות חשרת־מים עבי שחקים: יג מננה נגדו בערו גחלי־אש: ד ירעם מן־שמים יהוה ועליון יתן קולו: ט וישלח חצים ויפיצם ברק (כ' ויהם קרי) ויהם: ט ויראו אפקי ים יגלו מסדות תבל כגערת יהוה מנשמת רוח אפו: ט וישלח מפרום יקחני ימשיני ממים רבים: י יצילני מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני: יי יקדמני ביום ויהי יהוה משען לי: יג ויצא למרחב אתי יחלצני כִּי־חפץ בי: ד ויגמלני יהוה כצדקתי כבר ידי ישיב לי: טא כי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי: טב כי כל־ (כ' משפטו קרי) משפטיו לנגדי וחקתיו לא־אסור ממנה: טג ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני: טד וישב יהוה לי כצדקתי כבר לנגד עיניו: טה עס־חסיד תתחסד עם־גבור תמים תתמם: כו עם־נבר תתבר ועם־עקש תתפל: כז ואת־עם עני תושיע ועינוך על־רמים תשפיל: כח כִּי־אתה גירי יהוה ויהוה יגיה חשבי: כט כי בכה ארץ גִּדְדֹד באלהי אדלג־שור: ל האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מגן הוא לכל החסים בו: לא כי מִי־אל מבלעדי יהוה ומי צור מבלעדי אלהינו: לב האל מעוזי חיל ויתר תמים (כ' דרכו קרי) דרכי: לד משיגה (כ' רגליו קרי) רגלי כאילות ועל־במתי יעמידני: לה מלמד ידי למלחמה ונחת קשת־נחושה ורעתי: לו ותתן לי מגן ישעך וענתך תרבני: לו תרחיב צעדי תחתני ולא מעדי קרסלי: לו ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד־כלותם: לו ואכלם ואמחצם

וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלֵי: לט וַתּוֹרֵנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמִי תַּחְתָּנִי: מ וְאֵיכִי תַּתָּה לִי עֶרֶף מִשְׁנָאִי וְאַצְמִיתִם: מא יִשְׁעוּ וְאִין מִשְׁעַי אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מב וְאַשְׁחַקֶם כַּעֲפַר אֶרֶץ כְּטִיט־חוֹצוֹת אֲדָקֶם אֶרְקָעֶם: מד וַתִּפְּלֹטֵנִי מִרִּיבִי עָמִי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעָתִי יַעֲבֹדֵנִי: מה בְּנִי נָכַר יַתְּכַחֲשׁוּ־לִי לְשִׁמּוֹעַ אֲזִין יִשְׁמָעוּ לִי: מו בְּנִי נָכַר יִבְּלוּ וַיַּחֲגֹּרוּ מִמִּסְגָּרוֹתֶם: מז חֵי יְהוָה וּבְרוּךְ צוּרִי וַיְרֶם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי: מח הֶאֱלַל הַנֶּתָן נִקְמַת לִי וּמְרִיד עָמִים תַּחְתָּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאֵיכִי וּמִקְמִי תְרוֹמָמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: מם עַל־כֵּן אֲוֹדֶה יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נ (כ' מגדיל קרי) מַגְדֹּל יִשׁוּעוֹת מַלְכוֹ וַעֲשֵׂה־חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֹרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

פרשת וזאת הברכה

לג א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבְנֵי מוֹתוֹ: וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֶי מוֹתוֹ: וְדָא בְרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיא דִּי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, קֳדָם מוֹתוֹ: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי מַלְרַע בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּבֶּת קֳדָשׁ מִימִינוֹ אֲשֶׁר דָּת לָמוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי מַלְרַע בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּבֶּת קֳדָשׁ מִימִינוֹ אֲשֶׁר דָּת לָמוֹ: זי, מִסִּינַי אֲתַגְלִי וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֲתַחֲזִי לָנָא, אֲתַגְלִי בְּגִבּוֹרְתָהּ מִטּוֹרָא דְפָאֲרֹן, וְעַמָּה רַבַּבֶּת קֳדִישִׁין. כְּתַב יְמִינָהּ, מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא אֲוִרִיתָא יְהִב לָנָא: ח אַף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֳדָשׁוֹ בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ יִשְׂאָא מִדְּבַרְתִּיךְ: ט אַף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֳדָשׁוֹ בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ

רש"י

אחר: "אש דת", כתר גומו, שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף חבב עמים, גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשאמר הקדוש ברוך הוא, ליעקב: "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כָּל־קֳדָשׁוֹ בִּידָךְ, נפשות הצדיקים גנוזות אִתּוֹ, כַּעֲנֵן שְׁנֵאמַר: "וְהִיִּתָּה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ, וְהֵם רַאיוֹנֵי לֶכֶךְ, שְׁהָרִי תִכּוּ עֲצָמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךְ, בְּסִינַי. תִּכּוּ לְשׁוֹן פְּעֻלָּה, הַתּוֹכּוּ לְתוֹךְ מְרָגְלוֹתֶיךָ. יִשְׂאָא מִדְּבַרְתֶּיךָ, נִשְׁאָו עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרַתְךָ. מִדְּבַרְתֶּיךָ, הַמִּ"ם בּוֹ קְרוֹב לִסְדֵּר, כְּמוֹ: "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי", "וַאֲשַׁמַּע קוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי", כְּמוֹ 'מִתְדַּבֵּר אֱלֹהֵי', אֵף זֶה "מִדְּבַרְתֶּיךָ", מֵה שֶׁהִיִּתָּה מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִישְׁפּוּ פִלִּידוֹר"ש בְּלַע"ז וַיִּזְךְ בַּעֲשָׂרָה עֶכָּע, וַיִּזְךְ אִיפְרַיִם (עַן). וְאִנְקִלוֹס תַּרְגָּם שֶׁהָיוּ נֹסְעִים עַל פִּי דְבָרֶיךָ, וְהַמִּ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מִשְׁמַשֵּׁת לְשׁוֹן

(א) וְזֹאת הַבְּרָכָה, לְפָנֶי מוֹתוֹ, סוּמָךְ לְמִיתָתוֹ שֶׁאִם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימִיתִי: (ב) וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא, פֶּתַח תַּחֲלָה בְּשִׁכְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֵר כִּךְ פֶּתַח בְּצִרְכֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׂבָח שִׁפְתָּהּ בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רְצוֹן הוּא, כְּלוּמַר כְּדֹא הֵם אֵלוֹ שֶׁתְּחוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינַי בָּא, יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהַתִּיצֵב בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּתוּבָה הִיוּצֵא לְהַקְבִּיל פָּנֵי כְּלָה, שְׁנֵאמַר: "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְּנָהּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֻגָם. וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ, שִׁפְתָּהּ לְבִנֵּי שְׁעִיר שֶׁיִּקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רְצוֹ. הוֹפִיעַ, לָהֶם. מֵהַר פָּאֲרֹן, שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפֶתַח לְבִנֵּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיִּקְבְּלוּהָ, וְלֹא רְצוֹ. וְאַתָּה, לְיִשְׂרָאֵל. מִרְבַּבֶּת קֳדָשׁ, וְעַמּוֹ מִקְצֵת רַבּוּת מִלְּאֲכֵי קֳדָשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רָבָם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בִּשּׁוּר וְדָם שִׁמְרָאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיוֹם חֲתוּלָּה. אֲשֶׁר דָּת, שֶׁהִיִּתָּה כְּתוּבָה מֵאִזְּ לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחֹרָה עַל גִּבִּי אֵשׁ לְבָנָהּ, נֶתָן לָהֶם בְּלוֹחוֹת כְּתַב יָד יְמִינוֹ. דָּבַר

יִשָּׂא מִדְּבַר־תִּיךָ: אִף חֲבִיבִינוּן לִשְׁבֻט־יֵא, כָּל־קִדְיִשׁוּהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָא אִפְקִינוּן מִמַּצְרִים. וְאַנּוּן מִדְּפָרִין תַּחֲוֹת עֲנָנָה, נִטְלִין עַל מִימְרָה: ה' תּוֹרָה צִוְּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב: תּוֹרָה צִוְּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב: אוֹרִיתָא יֵהֵב לָנָא מֹשֶׁה, מִסְרָה יִרְתָּא לְכַנְשֵׁת יַעֲקֹב: ה' וַיְהִי בִישְׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רֹאשֵׁי עָם יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי בִישְׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רֹאשֵׁי עָם יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל: וַהּוּה בִישְׁרָאֵל מִלְכָּא, בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא, כְּחִדָּא שְׁבֻט־יֵא דִישְׂרָאֵל: ה' יַחֲי רֵאוּבֵן וְאַל־יָמָת וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר: יַחֲי רֵאוּבֵן וְאַל־יָמָת וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר: יַחֲי רֵאוּבֵן לַחֲי עֲלֵמָא וּמוֹתָא תַנְיָנָא לֹא יָמוּת, וַיִּקְבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחֲסִנְתָּהוּן בְּמַנְיָהוּן: ה' וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאֲנוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו תַּהֲיֶה: וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאֲנוּ יָדָיו רַב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו תַּהֲיֶה: וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר, קִבֵּל יְיָ צִלּוֹתָהּ דִּיהוּדָה בְּמַפְקָה לְאַחָא קֶרְבָּא, וְלַעֲמָה תַתִּיבָנָה לְשָׁלָם. יְדוּהִי יַעֲבֹדֵן לָהּ פְּרַעֲנוּתָא בְּסִנְאוּהִי, וְסַעֲדִיד מִבְּעַלִּי דְכִבְיָהּ הָוִי לָהּ: שְׁנִי ה' וּלְלֹוי אָמַר תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמִסָּה תִרְיָבָהּוּ עַל־מִי מְרִיבָהּ: וּלְלֹוי אָמַר תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמִסָּה תִרְיָבָהּוּ עַל־מִי מְרִיבָהּ: וּלְלֹוי אָמַר,

רש"י

יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, הָיוּ עֲצָמוֹת יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בְּאֶרֶן מִפְּנֵי נִדְּיוֹ שֶׁקִּבֵּל עֲלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: מִי גֵרֵם לְרֵאוּבֵן שִׁיזְדָּה? יְהוּדָה וְכו'. "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה, תַּפְלֵת דּוֹד, וְשִׁלְמוֹה, וְאַסָּא מִפְּנֵי הַכּוֹשִׁים, וַיְהוֹשֻׁפֵּט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי סִנְחַרִּיב. וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאֲנוּ, לְשָׁלוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (סְפָרִים אַחֲרִים: מִן הַמִּלְחָמָה). יָדָיו רַב לוֹ, דְּרִיבּוֹ רִיבּוֹ וַיִּנְקְמוּ נִקְמָתוֹ. וְעֶזֶר מִצָּרָיו תַּהֲיֶה, עַל יְהוֹשֻׁפֵּט הַתַּפְלֵל, עַל מִלְחָמוֹת רְמוֹת גִּלְעָד: "וַיִּזְעַק יְהוֹשֻׁפֵּט", וְה' עֲזָרוֹ. דְּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", כָּאֵן רִמּוֹ בִּרְכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשֶׁחֲלָקוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נִטַּל שְׁמֵעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִתְחַל בְּנֵי יְהוּדָה נִחַלֶּת בְּנֵי שְׁמֵעוֹן". (וּמִפְּנֵי מָה לֹא יָחַד לוֹ בִּרְכָה בְּפָנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהָיָה בְּלָבוֹ עֲלָיו עַל מָה שֶׁעָשָׂה בְּשֵׁטִים, כִּךְ כְּתוּב בְּאַגְדַּת תַּהֲלִים): (ח) וַיִּלְלוּ אָמַר, וְעַל לֹוי אָמַר. תַּמִּיד וְאוֹרִיךְ, כְּלָפִי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר. אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמִסָּה, שֶׁלֹּא נִתְלוּנְגוֹ עִם שְׂאֵר הַמִּלִּינִים. תִּרְיָבָהּוּ וגו', כְּתַרְגוּמוֹ, דְּבָר אַחֵר: "תִּרְיָבָהּוּ", עַל מִי מְרִיבָהּ, נִסְתַּקְּפֶת לוֹ לְבָא בְּעִלְיָהּ, אִם מֹשֶׁה אָמַר: "שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים", אֲהֲרֹן וּמִרְיָם מִה עֲשׂוּ:

מִן. דְּבָר אַחֵר: "אִף חֲבִיבִינוּן עַמִּים", אִף בִּשְׁעַת חֲבָתָן שֶׁל הָאֲמוֹת שֶׁהָרִיתָ לָהֶם פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסְרָתָא אֶת יִשְׂרָאֵל בִּינָדִם. כָּל־קִדְשֵׁי בִינָדִי, כָּל צִדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מִשּׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תִּכְוֹן לְרִנְתָּךְ, וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְסִים לְתַחַת צִלְךָ. יִשָּׂא מִדְּבַר־תִּיךָ, מִקְבִּלִין גִּזְרוֹתֶיךָ וְדִתּוֹתֶיךָ בְּשִׁמְחָה, וְאַלֶּה דְּבָרֵיהֶם: (ה) תּוֹרָה, אֲשֶׁר צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקַהֲלֵת יַעֲקֹב, אַחֲזוּגָה וְלֹא נִעֲזָבָנָה: (ו) וַיְהִי, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. בִּישְׁרוּן מֶלֶךְ, תַּמִּיד עַל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. בְּהִתְאַסֵּף, בְּכָל הַתַּאסֵּף רֹאשֵׁי חֻשְׁבוֹן אֲסִיפְתָּם. רֹאשֵׁי, כְּמוֹ "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ", רֹאשִׁין אֵלּוּ שְׂאֲבָרְכֶם. דְּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", כְּמוֹ בְּהִתְאַסֵּם יַחַד, בְּאַגְדָּה אַחַת וְשִׁלוֹם בִּינֵיהֶם הוּא מִלְכָּם, וְלֹא כְּשִׁישׁ מִחֲלָקֶת בִּינֵיהֶם: (ז) יַחֲי רֵאוּבֵן, בְּעוֹלָם הָהָא. וְאַל־יָמָת, לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזְכַּר לוֹ מַעֲשֶׂה בִלְהָא. וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר, נִמְנִין בְּמִנּוּן שְׂאֵר אֲחָיו, דְּגִמָּא הִיא זֶה עֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכֹּב אֶת בִּלְהָה, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשֶׂר", שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּנּוּן: (ח) וְזֹאת לִיהוּדָה, סִמּוֹךְ יְהוּדָה לְרֵאוּבֵן, מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵיהֶם הוּדוּ עַל קִלְקוּל שְׁבִינָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר חֲכַמִּים יֵגִידוּ וגו', לָהֶם לְבָדֶם וגו'" וְלֹא עָבַר זֶר בְּתוֹכָם, וְעוֹד פִּרְשׁוֹ רְבוּתֵנוּ שֶׁכָּל מ' שָׁנָה שְׁתִּי

תמא ואוריא אלבשתא לגבר דאשתכח חסיד קדמך. די נסיתוהי בנסתא והוה שלים, בנחיתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן: ^ט האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו: האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו: דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא, ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב. ארי נטרו מטרת מימך, וקימך לא אשניאו: ^י יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: פשרין אלין דילפון דיניך ליעקב, ואוריתך לישראל. ישוון קטרת בוסמין קדמך, וגמיר לרענא על מדבחך: ^{יא} ברחך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: ברחך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: ברחך יי נכסוהי, וקרפן ידוהי תקבל ברענא. תבר חרצא דשנאוהי ודכעלי דכבוהי, דלא יקומיו: ^{יב} לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר, רחמא די, ישרי לרחצן עלוהי. יהי מגן עלוהי פל-יומא, ובארעה תשרי שכנתא: שלישי ^{יג} וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מפל

רש"י

רבבות. לך נאמר: "ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן-יקומיו, מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה: (יב) לבנימן אמר, לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבגדן בית המקדש בחלקו, סמך זה לזה, וסמך יוסף אחרי שגוף הוא משכן שילה היה בני בחלקו, שנאמר: "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לך הקדים בנימין ליוסף. חפף עליו, מכסה אותו ומגן עליו. כל-היום, לעולם. משנכחה ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כתפיו שכן, בגבה ארצו היה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיטם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא, משום דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לך נאה בשור יותר מכתפיו: (יג) מברכת ה' ארצו, שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף. ממגד, לשון עדנים ומתק.

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, כשחטאו בעגל ואמרת: "מי לה' אלי", באספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו, או בן בתו, וכן עשו. וא' אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בני ממש, שהרי לויים הם ומשכב לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: "כל בני לוי". כי שמרו אמרתך, לא יהיה לך אלהים אחרים. ובריתך ינצרו, ברית מילה, שאותם שגולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שגולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין): (י) יורו משפטיך, ראויין אלו לך. וכליל, עולה: (יא) מחץ מתנים קמיו, מחץ קמיו מכת מתנים, בענין שנאמר: "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על ההנהגה אמר בן. דבר אחר: ראה שצתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: "ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה

וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת: וְלִיּוֹסֵף אָמַר מִבְּרַכַּת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמֶּגֶד שְׁמַיִם מְטֹל
 וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת: וְלִיּוֹסֵף אָמַר, מִבְּרַכָּא מִן קָדָם יִי אֲרַעָה. עֲבָדָא מַגְדִּינִין מִטְּלָא דְשִׁמְיָא מְלַעְלָא,
 וּמִמְבוּעֵי עֵינָן וְתַהוֹמִין דְּנִגְדָן מִמַּעַמְקֵי אֲרַעָא מְלָרַע: י' וּמִמֶּגֶד תְּבוּאָת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד
 גֶּרֶשׁ יְרֵחִים: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאָת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים: וְעֲבָדָא מַגְדִּינִין וְעַלְלָן מִיבּוּל
 שֶׁמֶשׁ, וְעֲבָדָא מַגְדִּינִין מְרִישׁ יֶרֶח בִּירַח: טו' וּמִרְאֵשׁ הֶרֶר־קָדָם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת
 עוֹלָם: וּמִרְאֵשׁ הֶרֶר־קָדָם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם: וּמְרִישׁ טוֹרִיָּא בִּפְרִיָּא, וּמִטּוֹב רָמָן דְּלֹא
 פִּסְקָן: טז' וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנִי סִנְה תְּבוּאָתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף
 וּלְקִדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלֵּאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנִי סִנְה תְּבוּאָתָה לְרֹאשׁ
 יוֹסֵף וּלְקִדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וּמִטּוֹב אֲרַעָא וּמִלֵּאָה, רַעֲי לֵה דְשִׁכְנִיתָה בְּשִׁמְיָא וְעַל מֹשֶׁה אֲתַגְלִי
 בְּאַסְנָא. יִיתֹנן כָּל־אַלִּין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף, וּלְגִבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי: יז' בְּכוֹר שׁוֹרֹו הָדָר לוֹ וְקִרְנִי
 רֹאשׁ קִרְנִיו בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדּוֹ אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם
 וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: בְּכוֹר שׁוֹרֹו הָדָר לוֹ וְקִרְנִי רֹאשׁ קִרְנִיו בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח
 יַחְדּוֹ אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: רַבָּא דְכַנּוּהִי זִינָא לֵה, וּגְבוּרָן
 אֲתַעְבִּידָא לֵה מִקְדָּם דְּתַקְפָּא וְרוּמָא דִּילֵה, בְּגִבְרָתָה עֲמִמָּא יִקְטֹל כַּחֲדָא עַד סִיפֵי אֲרַעָא. וְאַנּוּן רִבְכָּתָא
 דְּבֵית אֶפְרַיִם, וְאַנּוּן אֶלְפֵיָא דְּבֵית מְנַשֶּׁה: רַבִּיעִי יח' וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ

רש"י

אֶבֶל רֹאשׁ קִרְנִיו נִאוֹת וְאֵין כַּחוֹ קֶשֶׁה, נִתֵּן לִיהוֹשֻׁעַ כַּחוֹ שֶׁל שׁוֹר,
 וְיוֹפִי קִרְנֵי רֹאשׁ. אֶפְסִי־אֶרֶץ, שְׁלִשִׁים וָאֶחָד מִלְכִּים, אֲפֻשֶׁר שְׁכֵלָם
 מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אֵין לָךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ
 פִּלְטְרִין וְאַחֲזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׂוּבָה לְכֹלָם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִחַלַת
 צָבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם, אוֹתָם הַמִּנְגָּחִים הֵם
 הַרְבָּבוֹת שֶׁהָרָג יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם. וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה, הֵם
 הָאֶלְפִים שֶׁהָרָג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַח וְצִלְמַנָּה בַּקֶּרֶךְ וְגו':"
 (יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר, אֵלּוֹ ה' שְׁבָטִים שֶׁבֶרַךְ בְּאַחֲרוּנָה: זְבוּלָן גֵּד וְדָן
 וּנְפֹתָלִי וְאֶשֶׁר, כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחֻקָּם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי שְׁהָיו חֲלָשִׁים
 שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שְׁהוּלִיד יוֹסֵף לִפְנֵי פְרָעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקְצֵה
 אֶחָיו לָקַח חֲמֹשֶׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁהָיו גְּרָאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׁים
 אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מַלְחָמָה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וְיִשְׁשָׁכָר בְּאַחֲרִיָּךְ,
 זְבוּלָן וְיִשְׁשָׁכָר עָשׂוּ שְׁתַּפּוֹת: "זְבוּלָן לַחוּף יָמִים יִשְׁכֹּן", וְיִזְעָא
 לְפִרְקַמְטָא בְּסִפִּינוֹת וּמִשְׁכָּר וְנוֹתָן לַחוּף פִּי שֶׁל יִשְׁשָׁכָר, וְהֵם
 יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקִּדְּם זְבוּלָן לְיִשְׁשָׁכָר, שֶׁתּוֹרָתוֹ
 שֶׁל יִשְׁשָׁכָר עַל יְדֵי זְבוּלָן הִתְהַלְּךְ. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ, הִצִּילָה
 בְּצִאתָךְ לְסִחוּרָה.

וּמִתְהוֹם, שֶׁתְּהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָח אוֹתָהּ מִלְמֻשָּׁה. אֲתָה מוֹצֵא בְּכָל
 הַשְּׁבָטִים בְּרַכְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מַעֲזִין בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (יח) וּמִמֶּגֶד
 תְּבוּאָת שֶׁמֶשׁ, שְׁהִיתָה אֲרָצוֹ פְּתוּחָה לַחֲמָה, וּמִמִּתְקַת הַפְּרוֹת.
 גֶּרֶשׁ יְרֵחִים, יֵשׁ פְּרוֹת שֶׁהִלְכָּנָה מִבְּשִׁלְתָּן, וְאֵלּוֹ הֵן: קִשּׁוּאִין
 וְדִלּוּעִין. דְּבָר אַחֵר: "גֶּרֶשׁ יְרֵחִים", שֶׁהָאֶרֶץ מְגִרֶשֶׁת וּמוֹצִיָּאָה מִחֲדָשׁ
 לַחֲדָשׁ: (טו) וּמִרְאֵשׁ הֶרֶר־קָדָם, וּמִבְּרַכַּת מְרִאשִׁית בְּשׁוּל הַפְּרוֹת,
 שֶׁהִרְרִיה מִקְדִּימִין לְבַכֵּר בְּשׁוּל פְּרוֹתֵיהֶם. דְּבָר אַחֵר: מִגִּיד שֶׁקִּדְמָה
 בְּרִיאָתָן לְשָׂרֵי הָרִים. גִּבְעוֹת עוֹלָם, גִּבְעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם
 וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מִעַצֵּר הַגְּשָׁמִים: (טז) וּרְצוֹן שְׁכֵנִי סִנְה, כִּמּוֹ שׁוֹכֵן
 סִנְה, וְהִתָּה אֲרָצוֹ מִבְּרַכַּת מְרִצּוֹנוֹ וְנַחַת רוּחַ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 הַנִּגְלָה עָלֶי תַּחֲלָה בְּסִנְה. רְצוֹן, נַחַת רוּחַ וּפְיוּס, וְכֵן כָּל רְצוֹן
 שֶׁבְּמִקְרָא. תְּבוּאָתָה, בְּרַכָּה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אֶחָיו, שֶׁהִפְרִשׁ
 מִמֶּחֱיו בְּמִכְרִיתוֹ: (יז) בְּכוֹר שׁוֹרֹו, יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה
 וּמִלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֲתַגְהוּ", וְכֵן: "בְּנִי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל".
 בְּכוֹר, מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוֹרֹו, שֶׁכַּחוֹ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר
 לְכַבֵּשׁ כְּמֹה מִלְכִּים. הָדָר לוֹ, נִתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךְ
 עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנִיו, שׁוֹר כַּחוֹ קֶשֶׁה, וְאֵין קִרְנֵי נִאוֹת,

וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ: וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָהּ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ:
 וְלִזְבוּלָן אָמַר, חֲדֵי זְבוּלָן בְּמַסְקָהּ לֵאמֹחָא קִרְבָּא עַל פְּעָלֵי דְבִכְבָּהּ. וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּמַהֲכָהּ לְמַעַבְדַּד זְמַנֵּי מוֹעֲדֵי
 בִּירוּשָׁלַם: **יט עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחֵי-צֶדֶק כִּי שִׁפְעַי יָמִים** ידגיש
 חמ"ם **יִינְקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל:** עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחֵי-צֶדֶק כִּי שִׁפְעַי
 יָמִים ידגיש חמ"ם **יִינְקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל:** שְׁבִטֵי דִישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן, תַּמָּן
 יִכְסֹון נִכְסֵת קִדְשִׁין לְרַעְוָא. אַרִי נִכְסֵי עַמְמֵיָא יִיכְלוּן, וְסִימָן דְּמַטְמָרָן בְּחֵלָא יִתְגַּלְלוּן לַהּוֹן: **כ וּלְגִד**
אָמַר בְּרוּךְ מִרְחִיב גֵּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֹד: וּלְגִד אָמַר
 בְּרוּךְ מִרְחִיב גֵּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֹד: וּלְגִד אָמַר, בְּרִיךְ דֹּאפְתֵי לְגִד. כְּלִיתָא
 שְׂרִי, וְיִקְטוּל שְׁלִטוּנֵין עִם מַלְכִין: **כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִּי-שָׁם חִלְקַת מַחֲקָק סָפוֹן**
וַיִּתָּא רֵאשִׁי עִם צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵיו עִם-יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרָא רֵאשִׁית
 לֹא כִּי-שָׁם חִלְקַת מַחֲקָק סָפוֹן וַיִּתָּא רֵאשִׁי עִם צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵיו
 עִם-יִשְׂרָאֵל: וְאַתְקַבֵּל בְּקִדְמִיתָא דִּילָהּ, אַרִי תַּמָּן בִּאֲחֻסְנָתָהּ מִשָּׁה סָפְרָא רַבָּא דִישְׂרָאֵל קִבִּיר. וְהוּא נִפְקַ
 וְעַל בְּרִישׁ עַמָּא, זְכוּן קָדָם יי עֶבֶד, וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל: **כב וּלְדָן אָמַר דָּן גֹּר אַרְיָה**
יִזְנֵק מִן-הַבֶּשֶׂן: וּלְדָן אָמַר דָּן גֹּר אַרְיָה יִזְנֵק מִן-הַבֶּשֶׂן: וּלְדָן אָמַר, דָּן תִּקְיָה בְּגוֹר

רש"י

וַיִּשְׁשָׁכֶר, הַצֵּלַח בִּישִׁיבַת אֶהֱלִיךָ לַתּוֹרָה, לִישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבָּעַ
 חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדֵיעַ בֵּינָה לְעַתִּים, רֵאשִׁיתָם
 מֵאֵתִים", רֵאשִׁי נִתְּהוּרִין הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָהּ, וְעַל פִּי קִבְיַת עֲתִידָם
 וְעוֹבְרֵיהֶם: **(יט) עַמִּים**, שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִיקְרָאוּ, לְהַר הַמּוֹרִיָּה
 יֵאָסְפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קְרִיאָה הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בְּרִגְלִים וּבְחֵי-צֶדֶק.
כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִינְקוּ, יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלוֹן, וְהָאֵלֶּם פָּנָא לְעִסְקָ
 בַּתּוֹרָה. **וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל**, כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחִלּוּן וְזִכּוּכִית
 לְבִנְה הַיּוֹצֵאִים מִן הָיָם וּמִן הַחוּל, וּבְחִלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלוֹן הָיָה,
 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּמִסְכַּת מְגִלָּה: "זְבוּלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוֹ לְמוֹת", מִשּׁוּם
 דְּנִפְתְּלֵי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, וְהָיָה מִתְרַעַם וְזְבוּלוֹן עַל חִלְקוֹ: לְאַחֵי נִתְּתָ
 שְׂדוֹת וְכִרְמִים וְכו'. **וּשְׁפָנִי**, לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסְפֹּן אֶת
 הַבֵּית", "וַיִּסְפֹּן בְּאֶרֶץ", וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּמְלֵל בְּכִיּוֹרֵי (סָפְרִים) אַחֲרֵיהֶם:
 בְּכִסּוֹי אֶרְוָא. דְּבַר אַחֵר: "עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ", עַל יְדֵי פְּרָקְמִטֵּיָא שֶׁל
 זְבוּלוֹן, תַּגְרִי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים בָּאִים אֶל אֶרְצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר,
 וְהֵם אוֹמְרִים: 'הוֹאִיל וְנִצְטַעְרְנוּ עַד כָּאן, נִלְךְ עַד יְרוּשָׁלַם, וְנִרְאָה
 מִה יִרְאֶתָה שֶׁל אִמָּה זֹאת וְהָיָה מִעֲשִׂיהָ, וְהֵם רּוֹאִים כֹּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים
 לְאֵלֶּה אֶחָד וְאֶחָדִים מֵאֲכָל אֶחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, אֵלֶּהוּ שֶׁל
 זֶה לֹא כְּאֵלֶּהוּ שֶׁל זֶה, וּמֵאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וּמִתַּגְדִּירִין

שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחֵי-צֶדֶק". **כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִינְקוּ**, זְבוּלוֹן
 וַיִּשְׁשָׁכֶר הָיָם נוֹתֵן לָהֶם מִמּוֹן בְּשִׁפְעָה: **(כ) בְּרוּךְ מִרְחִיב גֵּד**, מִלְּמַד
 שֶׁהָיָה תַחֲנוּמוֹ שֶׁל גֵּד מִרְחִיב וְהוֹלֵךְ כִּלְפֵי מִזְרָח. **כְּלָבִיא שָׁכֵן**, לְפִי
 שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְסִפְרָא. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל כְּאֲרִיּוֹת, שֶׁכָּל הַסְמוּכִים לְסִפְרָא
 צְרִיכִים לְהִיטֵי גְבוּרִים. וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֹדָה, הָרוּגֵיהֶם הָיוּ נִכְרִין,
 חוֹתְכִים הָרָאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת: **(כא) וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא**, רֵאָה
 לִיטֵל חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהָיָה רֵאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. **כִּי-שָׁם**
חִלְקַתָּהּ, כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חִלְקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מַחֲקָק, וְהוּא
 מִשָּׁה. סָפוֹן, אוֹתָהּ חִלְקָה סָפוּנָה וְטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
 יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". **וַיִּתָּא**, גֵּד. **רֵאשִׁי עִם**, הֵם הָיוּ הוֹלְכִים
 לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבּוּשׁ הָאֶרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
 "חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לְפָנֵי אֲחֵיהֶם וְגו'". **צִדְקַת ה'** עֲשֵׂה, שֶׁהָאִמָּנוּ
 דְּבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לְעִבֵּר אֶת הַיִּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְקוּ. דְּבַר
 אַחֵר: "וַיִּתָּא", מִשָּׁה. "רֵאשִׁי עִם צִדְקַת ה'" עֲשֵׂה, עַל מִשָּׁה אָמַר:
(כב) דָּן גֹּר אַרְיָה, אֵף הוּא הָיָה סְמוּךְ לְסִפְרָא, לְפִיכָךְ מְשֻׁלּוֹ בְּאֲרִיּוֹת.
יִזְנֵק מִן-הַבֶּשֶׂן, בְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הַיִּרְדֵּן יוֹצֵא מִחֲלָקוֹ מִמַּעַרְת פְּמִיאָס
 וְהָיָה לָשֵׁם שֶׁהָיָה בְּחִלְקוֹ שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא לָשֵׁם דָּן",
 וְנִזְנִיקוּ וְקִלּוּחוֹ מִן הַבֶּשֶׂן. דְּבַר אַחֵר: מִה נִזְנֵק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד

אֲרִינֹן. אֲרַעָה שְׁתֵּימָא מִן נַחְלִיא דְגִנְדִּין מִן מַתְנָן: כֹּה וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעַ רָצוֹן
וּמָלֵא בְרַבְת יְהוּה יִפְסִיק מַעַט יִם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי
שִׁבְעַ רָצוֹן וּמָלֵא בְרַבְת יְהוּה יִפְסִיק מַעַט יִם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר, נִפְתָּלִי שִׁבְעַ
רַעְנָא, וּמְלִי בְרַכָּן מִן קָדָם יִי. מַעֲרַב יִם גִּנוֹסֵר וְדָרוּמָא יִרְת: כֹּה וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים
אֶשֶׁר יְהִי רָצוֹן אֶחָיו וְטָבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ: וּלְאֶשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים אֶשֶׁר
יְהִי רָצוֹן אֶחָיו וְטָבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ: וּלְאֶשֶׁר אָמַר, בְּרִיךְ מִבְּרַכַת בְּנֵי אֶשֶׁר. יְהִי רַעְנָא לְאֶחָיו,
וְיִתְרַבִּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין: כֹּה בְרִזֵּל וּנְחָשֶׁת מִנְעֵלָךְ וּכְיָמֶיךָ דְּבִאָדָה: בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת
מִנְעֵלָךְ וּכְיָמֶיךָ דְּבִאָדָה: תַּקִּיף כְּפָרְזֵלָא וּנְחָשָׁא בֵּית מוֹתֶבְקָה, וּכְיָמֵי עוֹלִימוֹתָךְ תַּקְפֶּךָ: כֹּה אֵין כְּאֵל
יִשְׁרוֹן רַכֵּב שָׁמַיִם בְּעִזְזוֹךְ וּבְגִאוּתוֹ שְׁחָקִים: אֵין כְּאֵל יִשְׁרוֹן רַכֵּב שָׁמַיִם
בְּעִזְזוֹךְ וּבְגִאוּתוֹ שְׁחָקִים: לִית אֵלָה פֶּאֱלֵהָ (סֵא אֵלָא אֵלָהָ) דִּישְׂרָאֵל. דְּשִׁכְנָתָהּ בְּשִׁמְיָא בְּסַעֲדָךְ, וְתַקְפָּהּ בְּשִׁמְיָ
שְׁמִיָּא: שְׁשִׁי כֹה מְעַנָּה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ
אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד: מְעַנָּה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ

רש"י

וּנְחָלִק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כִּי שְׁבִטוֹ שֶׁל דָּן נִטְלוּ חֵלֶק בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת,
תַּחֲלָה נִטְלוּ בְּצִפּוֹנִית מְעֻרְבִית, עֲקָרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם,
וּבְאֹר וְנִלְחָמוּ עִם לָשֵׁם, שֶׁהָיָא פְּמִיאָס, וְהָיָא בְּצִפּוֹנִית מְעֻרְבִית,
שֶׁהָיָא הִירְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעֻרְבִית פְּמִיאָס, וְהָיָא בְּמִזְרְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְכֵן מֵהַצָּפוֹן לְדָרוֹם וְכָלָה בְּקֶצֶה יַם הַמֶּלֶח, שֶׁהָיָא בְּמִזְרַח יְהוּדָה,
שֶׁנִּטְלָה בְּדִרְמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְהָיָא
שְׁנֵאֲמָר: "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מִמָּה, וַיַּעֲלֵה וַיִּלְחָמוּ עִם לָשֵׁם וְגו'",
יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִיל לִנְחֹל בּוֹ: (כֹּה) שִׁבְעַ רָצוֹן,
שֶׁהָיָה אֲרָצוֹ שִׁבְעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יִם וְדָרוֹם יִרְשָׁה, יִם כְּנַרְת
נִפְלָה בְּחֵלְקוֹ, וְנִטְלָה מִלֵּא חֶבֶל חֶרֶס בְּדִרְמָהּ, לְפָרֶשׁ חֶרֶמִים
וּמִכְמוּרוֹת. יִרְשָׁה, לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ "עֲלֵה רֵשׁ", וְהִטְעַם שְׁלֻמְעֵלָה
בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יִרְשׁ, יִדַּע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בּוֹ ה"א,
יְהִיהֵא הִטְעַם לְמַעֲלָה: שְׁמַעְהָ, יִדַּעְהָ, סִלְחָהּ, לָקַחְהָ, אֵף כֵּאֵן: "יִרְשָׁה",
לְשׁוֹן צוּרִי וּבְמִסְכַּת הַגְּדוּלָה מְצִינוּ בְּאִלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי דְּטַעְמֵיהֶם
מַלְעִיל: (כֹּה) בְּרוּךְ מִבְּנִים אֶשֶׁר, רֵאיוֹתִי בְּסַפְרֵי: אֵין לָךְ כָּכָל
הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֶשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּיצַד. יְהִי רָצוֹן
אֶחָיו, שֶׁהָיָא מִתְרַצָּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אֲנָפִיקוֹנוֹ וּבִקְפָּאוֹת, וְהֵם
מִתְרַצִּים לוֹ בְּתַבּוּאָה. דְּבָר אַחֵר: "יְהִי רָצוֹן אֶחָיו", שֶׁהָיָא בְּנוֹתֵי
נָאוֹת, וְהָיָא שְׁנֵאֲמָר בְּדָבָר הַיָּמִים: "הוּא אָבִי בְּרִזִּית", שֶׁהָיָא בְּנוֹתֵי
נִשְׁוֹאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זֵית. וְטָבֵל בְּשֶׁמֶן רָגְלוֹ,
שֶׁהָיָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שֶׁמֶן כְּמַעֲזֵן, וּמַעֲשֵׂה שְׁנֵצְטָרְכָה אֲנָשִׁי לְוִדְקִיא
לְשֶׁמֶן, מִזֵּן לָהֶם פּוֹלִמוֹסְטוֹס אֶחָד כּו' כְּדֵאִיתָא בְּמִנְחוֹת: (כֹּה) בְּרִזֵּל

וּנְחָשֶׁת מִנְעֵלָךְ, עֲכָשׁוּ הוּא מִדְּבַר כְּנַגְדֵּי כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָא גְבוּרֵיהֶם
יֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִכְנֹס
בָּהּ, כְּאֵלּוּ הָיָא סְגוּרָה בְּמִנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת. דְּבָר
אַחֵר: "בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת מִנְעֵלָךְ", אֲרַצְכֶם נְעוּלָה בְּהָרִים שְׁחֻצְבִין מֵהֶם
בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת, וְאֲרָצוֹ שֶׁל אֶשֶׁר הָיְתָה מִנְעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
וּכְיָמֶיךָ דְּבִאָדָה, וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהָיָא יָמֵי תַּחֲלָתְךָ, יָמֵי
נְעוּרֶיךָ, כִּי הָיָו יָמֵי זְקֻנָּתְךָ, שֶׁהֵם דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים.
דְּבָר אַחֵר: "וּכְיָמֶיךָ דְּבִאָדָה", וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כְּמִנְיָן זְמִיד
כָּל הַיָּמִים אֶשֶׁר אָתָּם עוֹשִׂים רָצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יְהִי דְּבִאָדָה, שֶׁכָּל
הָאֲרָצוֹת דּוֹבָאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתָּהֵא מִבְּרַכַת בְּפִרוֹת,
וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפָּרְנְסוֹת הַיָּמָּה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב,
אִשְׁקוּלוֹנ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כָּלָה מֵהֶם, שֶׁהֵם מְזִיבוֹת אוֹתוֹ לְאֲרָצָם:
(כֹּה) אֵין כְּאֵל יִשְׁרוֹן, דַּע לָךְ יִשְׁרוֹן, שֶׁאֵין כְּאֵל כָּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים, וְלֹא כְּצוּרֶךָ צוּרֶם. רַכֵּב שָׁמַיִם, הוּא אוֹתוֹ אֵלָה שֶׁבְּעִזְזוֹךְ,
וּבְגִאוּתוֹ הוּא רֹכֵב שְׁחָקִים: (כֹּה) מְעַנָּה אֱלֹהֵי קָדָם, לְמַעַן הֵם
הַשְּׁחָקִים לְאֱלֹהֵי קָדָם, שֶׁקָּדָם לְכָל אֱלֹהִים, וּבְרִי לוֹ שְׁחָקִים לְשִׁמְתוֹ
וּמַעֲוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מַעֲוֹנָתוֹ כָּל בְּצִלֵּי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים. זִרְעַת עוֹלָם,
סִיחּוֹן זְעוּג וּמִלְכֵי כְנַעַן, שֶׁהָיָא תַּקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ,
עַל כִּרְחֵם יִחְדְּדוּ וְיִזְעֻעוּ וְיִכָּחֵם חֶלֶם מִפְּנֵי. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבָה עַל
הַנְּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהִכָּח וְהַגְּבוּרָה שֶׁל בְּעִזְזוֹךְ. וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב,
וְאֶמַר לָךְ הַשְׁמֵד אוֹתָם. מְעַנָּה, כָּל תִּבְיָה שְׁצָרִיכָה לְמַ"ד בְּתַחֲלָתָהּ
הַטִּיל לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ:

אויב ויאמר השם: מדור אלהא דמלקדמין, די במימרה אתעבד עלמא. ותריך מקדמך סנאה ואמר
שעי: כה וישכן ישראל בטח בדרך עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש
אף-שמי ויערפו-טל: וישכן ישראל בטח בדרך עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש
אף-שמי ויערפו-טל: וישרי ישראל לרחצן בלחודהי, כעין ברכתא דברכנון יעקב אבוהון, בארע
עבדא עבור וחמר. אף שמא דעלניהון ישמשנון בטלא: כט אשריך ישראל מי כמוך
עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך
ואתה על-במותימו תדרך: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן
עזרך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על-במותימו תדרך: טובך ישראל
לית דכותך, עמא דפרקנה מן קדם יי, תקוף בסעדך, ומן קדמוהי נצחון גבורתך. ויכדבון שנאך לך, ואת
על פריקת צוארי מלכיהון תדרך: שביעי לד א ויעל משה מערבית מואב אל-הר
נבו ראש הפסגה אשר על-פני ירחו ויראהו יהוה את-כל-הארץ
את-הגלעד עד-דן: ויעל משה מערבית מואב אל-הר נבו ראש הפסגה אשר
על-פני ירחו ויראהו יהוה את-כל-הארץ את-הגלעד עד-דן: וסלק משה ממישרא
דמואב לטורא דנבו, ריש רמתא, די על אפי ירחו. ואחזיה יי ית כל-ארעא, ית גלעד עד דן: ב ואת
כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת כל-ארץ יהודה עד הים
האחרון: ואת כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת כל-ארץ יהודה עד הים
האחרון: וית כל-נפתלי, וית ארעא דאפרים ומנשה. וית כל-ארע יהודה, עד ימא בתראה:

רש"י

היו, ופסען משה בפסיעה אחת. את-כ"ה-הארץ, הראהו את כל
ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידין להיות מציקין לה. עד-דן,
הראהו בני דן עובדים עבודת כוכבים, שנאמר: "ויקמו להם בני
דן את הפסל", והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע:
(ג) ואת כ"ה-נפתלי, הראהו ארצו בשלותה וחרבנה, והראהו דבורה
וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו. ואת-ארץ אפרים
ומנשה, הראהו ארצם בשלותה ובחרבנה, והראהו הושע נלחם עם
מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, נלחם עם מדין
ועמלק. ואת כ"ה-ארץ יהודה, בשלותה ובחרבנה, והראהו מלכות
בית דוד ונצחונם. עד הים האחרון, ארץ המערב בשלותה
ובחרבנה. דבר אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא "הים האחרון",
הראהו הקדוש ברוך הוא כל המאורות שעתידין ליארע לישראל
עד שיחיו המתים:

(כח) בטח בדרך, כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו",
מפניו ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב,
כמו: "ועינו כעין הדלח", כעין הברכה שברכס יעקב, לא כבד
שאמר יימיה: "בדד ישבתי", אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב:
"ויהי אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". ויערפו,
יטיפו. אף שמי ויערפו-טל, אף ברכתו של יצחק נוספת על
ברכתו של יעקב: "ויתן לך האלהים משל השמים וגו'": (כט) אשריך
ישראל, לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם,
כלל דבר: הכל שלכם'. אשריך ישראל מי כמוך, תשועתך בה'
אשר הוא מגן עזרך, וחרב גאותך. ויפחשו איביך לך, כגון
הגבעונים שאמרו: "מארץ רחוקה באו עבדיך וגו'". ואתה
על-במותימו תדרך, כענין שנאמר: "שימו את רגליכם על צוארי
המלכים האלה": (א) מערבית מואב אל-הר נבו, כמה מעלות

וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּפֶר בִּקְעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר:
 וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּפֶר בִּקְעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר: וַיֵּת דְּרוֹמָא, וַיֵּת מִיִּשְׂרָאֵל,
 בִּקְעָתָא דִּירְחוֹ קִרְתָּא דְדִקְלָיָא, עַד צֹעַר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁפָּעֵתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ
 בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֵתִי
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:
 וַאֲמַר יִי לֵה, דָּא אֲרַעָא דִּי קִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִימַר, לְבִנְיָךְ אֶתְנַנֶּה. אַחֲזִיתְךָ בְּעֵינֶיךָ, וּלְתַמָּן
 לֹא תַעֲבֹר: וַיִּמָּת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִזְרָא עַל־פִּי יְהוָה: וַיָּמָת
 שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִזְרָא עַל־פִּי יְהוָה: וַיָּמָת תַּמָּן, מֹשֶׁה עֶבְדָּא דִּי בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב,
 עַל מִימַרָא דִּי: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מִזְרָא מִזְרָא בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יִדְע
 אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מִזְרָא מִזְרָא בֵּית
 פְּעוֹר וְלֹא־יִדְע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וַיִּקְבֹּר יְתָהּ בְּחִילְתָּא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב, לְקַבֵּל
 בֵּית פְּעוֹר. וְלֹא יָדַע אָנֹשׁ יְתָהּ קִבְרָתָהּ, עַד יוֹמָא הַדִּין: וַיִּמָּשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
 בְּמָתוֹ לֹא־כִהְתָּה עֵינָיו וְלֹא־נָס לִחָה: וַיִּמָּשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ
 לֹא־כִהְתָּה עֵינָיו וְלֹא־נָס לִחָה: וַיִּמָּשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כַּד מִית. לֹא כִהְתָּ עֵינָיָהּ וְלֹא שָׁנָא
 זִיו וְקָרָא דְּאַפּוּהִי: וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְרָא שְׁלֹשִׁים
 יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מִזְרָא
 שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְתָהּ מֹשֶׁה, בְּמִיִּשְׂרָאֵל דְּמוֹאָב תִּלְתִּין

רש"י

ומשה כותב בדמע. ע"פ ח', בנשיקה: (ו) ויקבר אותו, הקדוש
 ברוך הוא בכבודו. רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו. וזה הוא
 אחד משלשה אַתִּין שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹדָה דּוֹרֵשׁ כֵּן, וְכִיּוּצָא בּוֹ "בְּיוֹם
 מְלֹאֵת יְמֵי נְדָרוֹ" וְכִיּוּצָא אֹתוֹ, הוּא מְבִיא אֶת עֲצָמוֹ, כִּיּוּצָא בּוֹ "וְהִשְׁאִי
 אוֹתָם עוֹן אֲשֶׁמָּה", וְכִי אַחֲרִים מְשִׁיאִים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מְשִׁיאִים אֶת
 עֲצָמָם. מו"ל בֵּית פְּעוֹר, קִבְרוֹ הָיָה מוֹכֵן שָׁם מִשְׁתֵּי יָמֵי בְּרָאשִׁית,
 לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת
 בְּעֶרְבַת שָׁבַת: (ו) לֹא־כִהְתָּה עֵינָיו, אֵף מִשְׁמַת. וְלֹא־נָס לִחָה, לְחֻלּוּחִית
 שָׁבוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקְבּוֹן וְלֹא נִהְפַּךְ תַּאֲרָ פָּנָיו: (ח) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
 הַזְּקֵנִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ
 לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", וְזָקֵנִים וְנַקְבוֹת:

(ג) וְאֶת־הַנֶּגֶב, אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מַעֲרַת הַמִּכְפֶּלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
 "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב, וַיָּבֹאוּ עַד חֶבְרוֹן". וְאֶת־הַכֶּפֶר, הָרָאֵהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק
 כָּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכַפֵּר הִיָּדוֹן יִצְקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבַה
 הָאֲדָמָה": (ד) לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֶךְ וְתֹאמַר
 לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: "שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 קִיָּמָה", וְזֶה לֵאמֹר, לְכָךְ הָרְאִיתִיךָ לָךְ, אֲבָל גִּזְרָה הִיא מִלִּפְנֵי שְׁשָׁמָה
 לֹא תַעֲבֹר, שְׁאִלּוּלִי כָךְ, הֵייתִי מְקַיֵּם עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם גְּטוּעִים
 וְקַבּוּעִים בָּהֶם, וְתֵלֶךְ וְתֹגֵיד לָהֶם: (ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה, אֲפֹשֶׁר מֹשֶׁה
 מָת, וְכַתֵּב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאן כָּתֹב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ
 כָּתֹב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֲפֹשֶׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר כְּלוּם, וְהוּא
 אֹמֵר לְקוֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה? אֵלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר,

יומין. ושלִימו, יומי בכיתא אכלא דמשה: ט ויהושע בן־נון מלא רוח חכמה כי־סמך
 משה את־ידיו עליו וישמעו אליו בני־ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה את־משה:
 ויהושע בן־נון מלא רוח חכמה כי־סמך משה את־ידיו עליו וישמעו אליו
 בני־ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה את־משה: ויהושע בן־נון, מלי
 (ס"א: אתמלי) רוח חכמתא, ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי. וקבילו מנה בני ישראל ועבדו, כמא די
 פקיד יי ית משה: ז ולא־קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים
 אל־פנים: ולא־קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים
 אל־פנים: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. די אתגלי לה יי, אפיין באפיין: יא לכל־הא־תת
 והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל־עבדיו
 ולכל־ארצו: לכל־הא־תת והמופתים אשר שלחו יהוה לעשות בארץ
 מצרים לפרעה ולכל־עבדיו ולכל־ארצו: לכל־א־תת ומופתתא, די שלחה יי, למעבד
 בארעא דמצרים. לפרעה ולכל־עבדוהי ולכל־ארעה: יב ולכל־היֵד החזקה ולכל־המורא
 הגדול אשר עשה משה לעיני כל־ישראל: ולכל־היֵד החזקה ולכל־המורא
 הגדול אשר עשה משה לעיני כל־ישראל: ולכל ידא תקיפתא, ולכל חזונא רבא.
 די עבד משה, לעיני כל־ישראל:

חפמרת וזאת הברכה

ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן־נון משרת משה לאמר: ב משה
 עבדי מת ועתה קום עבר את־הירדן הזה אתה וכל־העם הזה אל־הארץ אשר אנכי
 נתן להם לבני ישראל: ג כל־מקום אשר תדרוך פרגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי
 אל־משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד־הנהר | הגדול נהר־פרת כל ארץ החתים ועד־הים
 הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא־יתיצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר הייתי
 עם־משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזובך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את־העם

רש"י

וגבורות שבמדבר הגדול והנורא. לעיני כל־ישראל, שנשאו לבו
 לשבר הלוחות לעיניהם, שנאמר: "ואשרם לעיניכם", והסכימה
 דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר: "אשר שברת", ישר
 כחך ששברת:

(ו) אשר ידעו ה' פנים אל־פנים, שהיה לבו גם בו ומדבר
 אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר: "ועתה אעלה אל ה'",
 "עמדו ואשמעה מה צוה ה' לכם:" (יב) ולכל היד החזקה,
 שקבל את התורה בלוחות בידיו. ולכל המורא הגדול, נסים

הָיָה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם: וְרַק חֹזק וְאַמִּץ מְאֹד לְשָׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי מִשָּׁה עַבְדִּי אֶל־תְּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן תִּשְׁכַּח לְכָל אֲשֶׁר תִּלְד: ה' לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל־הַכְּתוּב בּוֹ כִּי־אֵין תִּצְלִיחַ אֶת־דְּרִכְךָ וְאֵין תִּשְׁכַּח: וְהָיָה צִוִּיתִיךָ חֹזק וְאַמִּץ אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְד:

כאן מסיימין הספרדים

וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁמְרֵי הָעָם לֵאמֹר: י' עֲבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צֹדָה כִּי בַעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לָרֶשֶׁתָּהּ: י' וְלֹא־וּבְנִי וְלֹגְדִי וְלַחֲצִי שְׁבֹט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: י' זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: י' גִּישִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעִזְרַתֶּם אוֹתָם: י' עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתָּם לָאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וְיִרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר נָתַן | לָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ: י' וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחַנוּ גִּלְדִּי: י' כָּל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמָע אֱלֹהֶיךָ וְרַק יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עִמָּךְ כֹּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: י' כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֹזק וְאַמִּץ:

